BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI MARI. ADUNAREA DEPUTAȚILOR, SESIUNEA 1919–1920 (II)

RODICA IAȚENCU, MARIAN OLARU

În numărul 1/2012 al publicației ,,Analele Bucovinei" a fost prezentată partea I a documentarului *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaților, sesiunea 1919–1920*.

La alegeri, desfăşurate în baza decretelor-legi emise în august 1919, au participat Partidul Democrat al Unirii (condus de Ion Nistor) şi candidaţi independenţi. Bucovina a fost reprezentată de 26 de parlamentari (20 din partea Partidului Democrat al Unirii şi şase independenți). Discursurile parlamentarilor bucovineni s-au referit la problemele economice ale provinciei (activitatea Comisiei de Lichidațiune de la Viena, retragerea coroanelor şi unificarea valutei naționale, situația Căilor Ferate şi înființarea unui Oficiu de Exploatare la Cernăuți, Legea de reformă agrară pentru Basarabia, pe marginea căreia deputații bucovineni au depus amendamente, tratatele comerciale ale României cu statele vecine), la distrugerile şi despăgubirile de război şi la acțiunile generalului Eduard Fischer şi Aurel Onciul în Bucovina.

În prima parte a documentarului au fost prezentate două documente: *Telegrama* expusă de Erast Mandicevschi în primul Parlament al României Mari din partea Bucovinei şi Raportul şi proiectul de lege relativ la unirea Bucovinei cu România Mare.

În partea a doua prezentăm discursurile parlamentarilor Aurel Morariu, Vasile Lițu şi Iorgu G. Toma, care fac referire la distrugerile şi despăgubirile de război şi la acțiunile generalului Eduard Fischer şi Aurel Onciul în Bucovina.

Anexa I

Analele Bucovinei, **XX**, *1* (40), p. – , Bucureşti, 2013

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Interpelarea deputatului Aurel Morariu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Storojineţ, judeţul Storojineţ), prezentată în şedinţa A. D. din 4 februarie 1920, pe marginea despăgubirilor de război şi a acţiunilor generalului Eduard Fischer[1]

D-le preşedinte, onorată Cameră, chestiunea pe care voiesc să o aduc astăzi înaintea d-voastre este o chestiune pe care o consider ca fiind o continuitate a expunerilor şi lucrurilor pe care le-a arătat înaintea d-voastre d-l deputat Bălănescu în chestiunea despăgubirilor de război. Şi, deşi chestiunea despre care vă voi vorbi are un caracter specific al ei, precis, local, bucovinean, totuşi cred că poate să intereseze opinia publică a întregii ţări româneşti şi este timpul ca asupra unor anume lucruri petrecute în Bucovina înainte de unirea ei cu ţara mumă să se discute şi în plin Parlamentul României Mari. Dacă din felul expunerilor şi din datele absolut precise pe care voi avea onoarea să le aduc înaintea d-voastre se va desprinde oarecum impresiunea că chestiunea aparţine poate prea mult unui domeniu teoretic, atunci vă rog, onoraţi domni, să aveţi pacienţă şi, ascultând expunerea până la sfârşit şi văzând care este concluziunea la care ajung, să urmăriţi şi să vedeţi că ne găsim în faţa unei chestiuni de interes imediat practic, mai ales pentru noi, bucovinenii.

De un an de zile Bucovina este liberă, de un an şi mai bine Bucovina este liberată prin jertfele enorme ale fraţilor şi, mai presus de toate, ale fraţilor din Vechiul Regat. Bucovina noastră se bucură de această libertate, de care de aproape de un secol şi jumătate duşmanii noştri haini au privat-o, duşmanii, astăzi prăbuşiţi după urma îngâmfării lor şi tendinţei de a stăpâni şi cotropi lumea. Poporul bucovinean, nesfârşit de fericit pentru unirea sa cu Patria Mumă, se apropie de Vechiul Regat românesc, căruia îi datoreşte libertatea sa de azi cu dragoste, cu toată sinceritatea şi cu acea încredere cu care copilul se apropie de bunul său părinte. Şi cred, onorată Cameră, că nu este o formă convenţională pe care o îndeplinesc când rostesc aceste cuvinte de la această înaltă tribună, ci este o datorie pe care în sfârşit noi, bucovinenii dezrobiţi, trebuie să ne-o facem, dând expresie convingerii şi recunoştinţei noastre că meritul d-voastre – şi aici mă adresez d-lor deputaţi din Vechiul Regat – este enorm de mare în câştigarea libertăţii, după care noi un secol jumătate am jelit. În adunările pe care le-am avut în timpul vacanţelor de iarnă cu alegătorii noştri în diferite părţi ale Bucovinei dezrobite, am înţeles şi am văzut că în conştiinţa poporului bucovinean este adânc înrădăcinată această conştiinţă a datoriei sale de a fi mulţumitor faţă de Vechiul Regat

[1] Dezbaterile Adunării Deputaţilor (în continuare se va cita D.A.D.), „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita M.O.), nr. 30, 6 februarie 1920, p. 399–407.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

pentru libertatea şi vrednicia la care bucovinenii au fost chemaţi acum. Şi, d-lor, recunoştinţa noastră se îndreaptă mai întâi către capul statului român care, cu vitejie şi cu înaltă prevedere, a condus destinele neamului românesc, pentru ca să-l aducă la aceste zile de mare şi luminoasă glorie. Nu mai puţin mulţumitori suntem acelor cârmuitori şi sfetnici ai tronului românesc care, veghind cu bună grijă şi cu cinste asupra intereselor obştii româneşti de pretutindeni, au avut aceste frumoase rezultate pe care azi cu toţii le sărbătorim şi nu e mai puţin adevărat că numai prin destoinicia şi prin nesfârşita, admirabila trăinicie a armatei române s-a putut înfăptui minunea care se cheamă azi idealul românesc.

D-lor deputaţi, în frunte cu Vechiul Regat român, românismul de pretutindeni a fost chemat la grele jertfe în timpul acestui război care de curând s-a încheiat. O zicătoare românească zice, şi probabil că înţelepciunea poporului român sintetizează prin acest proverb timpurile de urgie şi suferinţe prin care a trecut în cursul veacurilor, „pe acela pe care Dumnezeu îl iubeşte, mai întâi îl pune la grea încercare". Noi am trecut cu toţii prin cele mai grele încercări şi dacă Vechiul Regat a jertfit din sângele, avutul, din puterea şi floarea tineretului său atât de mult, n-a lipsit şi jertfa pe care a trebuit să o dea şi provinciile robite de un duşman hain, care a căutat să ne stoarcă în toate chipurile, nu a lipsit şi jertfa Ardealului, Bucovinei şi a Basarabiei. D-lor deputaţi, expunerea mea se va ocupa de o parte din aceste jertfe pe care Bucovina, silită, forţată, a trebuit să le aducă, şi expunerea de azi se va ocupa, mai ales, de capitolul tragic, în adevăr, pe care l-a înscenat şi cu diabolică măiestrie l-a dus la capăt fostul general Fischer[2], comandantul jandarmeriei din Bucovina.

De la începutul războiului mondial, din vara anului 1914, Austria, care pornise un război extern împotriva statului rus şi a celorlalţi aliaţi ai noştri, a inaugurat şi un război intern împotriva populaţiunii civile de diferite naţionalităţi, după provinciile în care acele naţionalităţi locuiau. În Bucovina, războiul intern se ducea mai cu deosebire

[2] Eduard von Fischer (1862–1935) a fost comandantul Jandarmeriei din Bucovina. A avut o carieră militară, fiind distins cu numeroase ordine şi medalii militare. Din anul 1915 a fost general maior. În octombrie 1927 a primit titlul de Cavaler al Ordinului „Maria Terezia". Este autorul unor lucrări cu caracter geografic şi care privesc istoria războaielor din Principatul Moldovei. În anul 1899 i-a apărut, la Cernăuţi, lucrarea *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde, verfaßt anläßlich des 50jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner k.u.k. Apostolischen Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherren durch die k.u.k. Gendarmerie des Landesgendarmeriekommandos*. În 1935 şi-a publicat, la Viena, cartea de memorii *Krieg ohne Heer: meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* [Război fără armată: apărarea Bucovinei de către mine împotriva ruşilor]. Cf. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 377; http://ro.wikipedia.org/wiki/Eduard_Fischer.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

şi cu mai multă străşnicie împotriva poporului românesc şi a celui ucrainean. Din datele pe care voi avea onoarea a le arăta înaintea onoratei Camere veți vedea, d-lor, o parte din tragedia care, de la iunie 1914 şi până la prăbuşirea statului austro-ungar, s-a desfăşurat sângeros pe cuprinsul întregii Bucovine. Îmi voi lua libertatea, d-lor, să citesc câteva date, rezumând numai cele mai caracteristice şi mai atipice, pentru ca, ilustrând ceea ce s-a petrecut în Bucovina, să ajung la concluziunile pe care voi avea onoarea să le desfăşor.

Capitolul întâi al expunerilor mele se ocupă de aşa-numitele arestări, deportări, confinări, adică deținerea în lagăre de internați, în împrejurări mai puțin severe decât a unei internări propriu-zise, de confiscări, distrugeri de averi particulare şi de condamnațiuni la ani de zile de puşcărie. Încep acest capitol al expunerilor mele citând, cum am zis, doar numai cazurile mai caracteristice. La 30 august 1914, plutonierul de jandarmi din Doroşăuți, județul Zastavna, îl arestează pe preotul George Dracinschi şi fiica sa, Vera, în etate de 16 ani. Vina acestor oameni era: preotul bănuit de rusofilism, iar fiica sa de crima de les-majestate. Amândoi au fost ridicați şi deportați. În timpul escortării au fost maltratați în chipul cel mai grozav. Mai ales în oraşul Stanislau, din Galiția, poporul evreiesc şi-a bătut joc de ei, scuipându-i, huiduindu-i şi lovindu-i, de-i umplu sângele. Domnişoara Dracinschi a suferit grozava insultă de a fi târâtă de păr pe străzile civilizatului Stanislau, rănindu-şi grav mâinile. Şi toate acestea se petreceau – scrie preotul – în hohotele şi huiduielile poporului patriot austriac, ,,fără ca garda care ne escorta să fi luat cea mai mică măsură pentru scutul nostru". Din Stanislau, preotul Dracinschi şi fiica sa au fost transportați, împreună cu alți 700 de nenorociți, prin țara ungurească, peste Sătmar, până la tabăra internalilor din Thalerhof[3]. Aici au fost supuşi

[3] După izbucnirea Primului Război Mondial, autoritățile austriece au înființat mai multe lagăre de internare pentru populația civilă bănuită de acte de trădare față de Monarhia Habsburgică. Acestea erau situate în provinciile germane din vestul monarhiei austriece. După înființarea curților marțiale (prima dintre ele şi-a început activitatea în septembrie 1914 şi a funcționat pe rând la Cernăuți, Gura Humorului, Vatra Dornei; în Bucovina au funcționat şi curți marțiale pe lângă Brigada nr. 35, Brigada ,,Lilienhof" şi Divizia nr. 43; din martie 1915 au funcționat curți marțiale la Cernăuți şi Rădăuți), în lagărele de internare erau trimişi acei cărora la acțiunea penală preliminară nu li s-a putut dovedi nicio vină. Pentru populația sârbă s-au înființat astfel de lagăre la Mostar, Arad şi Doboi. Lagăre de internare pentru populația civilă au funcționat şi la Gellersdorf, Wilnsdorf, Ober Hollabrunn. Pentru ,,elementele suspecte" din Galiția şi Bucovina s-a înființat, în septembrie 1914, lagărul din Thalerhof (în apropiere de Graz, capitala Landului Steyr din Austria). Complexul era format din barăci pentru cei internați aici, locuințe pentru ofițerii şi soldații comandamentului şi apartamente pentru cancelaria acestuia, putând adăposti până la 8 000 de oameni. La doi ani de la înființare, în 1916 s-au ridicat şi barăci pentru spital, case de izolare pentru noii sosiți, o casă pentru infecțioşi, un apartament de baie şi un local de arest. De asemenea, s-au construit o biserică catolică şi o capelă ortodoxă. Lângă acest complex se afla cimitirul lagărului. Primul comandant

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

unui regim de sălbatică teroare. Comandantul de pe atunci al lagărului, colonelul Stadler, dăduse ordin gărzii de pază să ucidă imediat pe orice internat care ar îndrăzni să-şi arate nemulţumirea sau să facă vreun gest de protestare împotriva tratamentului aplicat în lagăr internaţilor, că doar, încheia d-l colonel, toată afacerea nu costă decât un proces-verbal de o jumătate de coală de hârtie. Bărbaţi, femei şi chiar copii, indiferent de condiţie şi clasă socială, dormeau în corturi improvizate pe pământul îngheţat. Holera şi tifosul secerau zeci de oameni pe zi. În scurt timp, numărul morţilor îngropaţi sub o pădure din apropierea lagărului s-a ridicat la 2 000. În reclamaţiunea sa, preotul Dracinschi cere să fie despăgubit din averea particulară a fostului general Fischer care, zice preotul, a pricinuit dezastrul său şi al familiei sale întregi, pierzând toată averea, sănătatea sa şi a fiicei sale.

În comuna Şerăuţii de Sus, din judeţul Cernăuţi, au fost arestaţi de plutonierul de jandarmi Max Zucher, următoarele persoane: Ion a lui Iacob Mateiciuc, agricultor, arestat la 9 august 1914; Cornel Keiwan, învăţător, arestat în aceeaşi zi şi amândoi eliberaţi ca nevinovaţi la 3 septembrie 1915; Ion a lui Iacob Poraicu, agricultor, arestat

al lagărului a fost colonelul Stadler, secondat de căpitanul Fasching. Securitatea lagărului era asigurată de peste o mie de soldaţi. Primul grup de „trădători" din Galiţia şi Bucovina, 3 000–4 000 de oameni (preoţi, avocaţi, ţărani, călugări, femei şi copii), supus iniţial arestului miliar în închisoarea de la Stanislau, a sosit la Thalerhof la 4 septembrie 1914, fiind transportat cu trenul, pe ruta Sătmar–Budapesta–Graz. Până în mai 1917, când au fost sistate transporturile de deţinuţi spre Thalerhof (în urma interpelărilor deputaţilor cehi în Parlamentul de la Viena, lagărele de la Thalerhof, Mostar, Arad şi Doboi au fost desfiinţate, iar cetăţenii internaţi au fost fie trimişi acasă, fie forţaţi să-şi stabilească domiciliul în unul dintre oraşele din vestul monarhiei), aici au fost internaţi 30 000 de oameni, originari din Bucovina şi Galiţia; în jur de 2 000 dintre aceştia şi-au găsit sfârşitul la Thalerhof. Marea majoritate a victimelor din lagărul supraaglomerat au murit fie din cauza unor epidemii – tifos exantematic, holeră, erizipel (boală infecţioasă a pielii) sau dizenterie, fie din cauza violenţei şi a tratamentului inuman la care erau supuse. Mormintele vechi ale lagărului au fost deschise la 23 iunie 1937, când a avut loc sfinţirea osuarului din cimitirul parohiei Feldkirchen (Graz), care adăposteşte şi osemintele de la Thalerhof. A fost alcătuită o carte a morţilor, unde sunt trecute numele celor decedaţi (1 767 persoane din Galiţia şi Bucovina), carte care se păstrează în cancelaria parohiei din Feldkirchen. În anul 2012, la iniţiativa colonelului în rezervă Manfred Oswald, comunitatea din Feldkirchen a realizat o placă funerară în patru limbi, care aminteşte de faptul că între 1914 şi 1917 au fost internaţi aici circa 30 000 de oameni din Galiţia şi Bucovina, iar între 1917 şi 1918 au fost aduşi circa 5 000 de prizonieri de război ruşi. În interiorul osuarului au fost montate 20 de plăci comemorative cu numele celor 1 767 de persoane decedate în lagăr, preluate de colonelul Manfred Oswald din Cartea morţilor aflată în parohia din Feldkirchen. Problema numărului şi a rămăşiţelor victimelor din lagărul de la Thalerhof încă nu este clarificată, existând presupunerea că ar mai fi şi alte oseminte îngropate pe terenul aeroportului unde a fost construit lagărul. Cf. Teodor Balan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul războiului mondial. 1914–1918*, Cernăuţi, Editura autorului, 1923, p. 57, 134–143; Georg Hoffmann, Nicole-Melanie Goll, Philipp Lesiak, *Thalerhof 1914–1936. Die Geschichte eines vergessenen Lagers und seiner Opfer* [Thalerhof 1914–1936. Istoria unui lagăr uitat şi a victimelor sale], Herne, Editura „Gabriele Schaefer", 2010.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

în aceeaşi zi şi eliberat abia după un an; Dumitru a lui Nicolae Locovei, student, arestat în aceeaşi zi şi eliberat la 15 iunie 1915; Leonti a lui Grigore Boico, arestat în aceeaşi zi şi eliberat după zece luni; apoi Ion Bezboroho, arestat la 1 martie 1915 şi eliberat la 9 octombrie 1917, deci după doi ani şi şase luni; Ştefan Poraicu, arestat la 1 martie 1915 şi eliberat în martie 1918, deci după trei ani; Ilie Poraicu, arestat la 2 martie 1915 şi eliberat în august 1915, după ce fusese deţinut timp de şase luni în arest preventiv în temniţa Tribunalului din Suceava. Afară de Ilie Poraicu, ceilalţi au fost internaţi în tabăra de la Thalerhof, supuşi celui mai neomenos regim acolo, în timp ce acasă gospodăriile şi familiile lor au fost distruse.

Agricultorii Alexandru Humeniuc, Matei Dimitriuc, George Şandru, Ananie Dzurabeţ, Alexandru Coican, Ion Chabaila, Mihail Lesec şi Grigorie Codrean, toţi din comuna Văslăuţi, au fost arestaţi de jandarmii d-lui Fischer în toamna anului 1914, deportaţi în cele mai cumplite şi umilitoare maltratări şi insulte şi internaţi timp de trei ani în lagărele din Theresienstadt (Bohemia)[4] şi Thalerhof, lângă Graz, în Styria. Tot avutul a fost prădat şi nimicit în timpul absenţei lor de acasă.

La 5 iulie 1914, preotul Emilian Makowiewicz din Cernauca a fost arestat, împreună cu soţia sa, de jandarmii Pokoi şi Klappa. Arestarea s-a făcut din ordinul d-lui Fischer pentru simple bănuieli. În timpul transportării spre Thalerhof a fost insultat şi maltratat. În oraşul Graz a fost scuipat şi bătut de persoane din societatea bună germană, ba chiar şi de cucoane. Soţia sa, internată şi ea în acelaşi lagăr, a murit acolo, în urma marilor suferinţe morale şi fizice îndurate. Amănuntele pe care le relatează preotul Makowiewicz sunt cu adevărat senzaţionale şi-ţi fac impresia de lucruri pe care numai în romane sau poveşti [le] poţi afla.

În judeţul Siret au fost arestate, din ordinul d-lui Fischer, 186 persoane pe simple bănuieli sau denunţuri anonime. Aceşti oameni au fost deţinuţi parte în puşcăriile de pe

[4] La Theresienstadt (actualmente Terezin, oraş din nordul Boemiei, Cehia), Iosif al II-lea a construit, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, o fortăreaţă militară, una dintre ultimele fortăreţe bastion din Europa (cunoscută şi sub numele de Mica Fortăreaţă). Aceasta a servit şi ca închisoare, în timpul Primului Război Mondial fiind închişi aici cei acuzaţi de acte de trădare faţă de Monarhia Habsburgică. După izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial, naziştii au închis la Theresienstadt prizonieri evrei, cehi, ruşi, polonezi, britanici, francezi, români, Mica Fortăreaţă transformându-se în lagăr de concentrare. Fiind un lagăr de tranzit al prizonierilor spre celelalte lagăre de concentrare, pe aici a trecut un număr impresionant de deţinuţi (144 000, dintre care 33 000 au murit aici; alţi 88 000 de prizonieri au fost, însă, deportaţi spre lagărele de exterminare). Între anii 1945 şi 1948 a servit şi ca închisoare pentru prizonierii germani. Cf. http://dli.ro/fortareata-din-terezin-republica-ceha.html.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

lângă tribunalele din Bucovina, parte deportați în lagărele din Theresienstadt sau Thalerhof, făcând cu toții laolaltă 295 [de] ani şi două luni de puşcărie.

Țăranul Mihai a lui George Todosan din Ostrița a fost arestat în septembrie 1914 de plutonierul de jandarmi Dutkievici din Molodia, astăzi Cozmin, maltratat şi purtat prin toate închisorile din Bucovina şi Ungaria până la Muncaci şi, în fine, fiind absolut nevinovat, a fost eliberat după zece luni de grele suferințe. În acest timp, toată gospodăria i-a fost prădată şi distrusă.

Învățătorul Ioan Todosan din Poieni, județul Gura Humorului, a fost arestat pe la sfârşitul anului 1915, din ordinul generalului Fischer; a fost escortat, insultat, maltratat şi internat în lagărul din Thalerhof până la finele lui iunie 1916. Şi e interesant să se ştie că asupra celor imputate d-lui Ioan Todosan au fost ascultați nu mai puțini de 129 de martori, care toți au certificat absoluta sa nevinovăție. Vedeți cu ce fast, cu ce lux de formalități de procedură lucrau autoritățile austriece, fără să se sinchisească de enormele suferințe ale celor arestați şi deținuți.

Preotul Adrian Andronic, din Pătrăuți, lângă Suceava, a fost arestat odată cu inginerul Tit Onciul, fost deputat în Dieta provincială a Bucovinei. A fost maltratat şi insultat în chip ordinar de plutonierul de jandarmi Pokoi. În timpul escortării de la o temniță la alta au fost insultați şi loviți de populația cu monopolul patriotismului austriac, care striga (citez după scrisoarea părintelui Andronic): ,,Sieht an, ein Galach und ein Deputat, lovind în noi, zice părintele, ca în nişte dobitoace", adică, pe româneşte: ,,priviți un popă şi un deputat".

Dirigintele şcolar Karl Schorsch, din Vasilău, județul Zastavna, a fost arestat de jandarmul plutonier Rumygailo, în gara Verenceanca, la 4 august 1914. Escortat apoi din temniță în temniță, a fost adus la Stanislau, unde a fost cumplit maltratat de mulțime, de aceeaşi mulțime despre care vorbeşte şi părintele Andronic. A fost internat apoi, parte în Thalerhof, parte în Pulkau, județul Ober Hollabrunn (Austria de Jos), până la 13 aprilie 1917.

Caracteristic e şi cazul învățătorului Nicu Jemna, din Cernăuți-Mănăsterişţea. Acesta a fost arestat de plutonierul de jandarmi Geliczch, în ziua de 15 octombrie 1914, în apropierea comunei Ciudei. Bănuit că face spionaj în favoarea ruşilor, a fost maltratat în chip cumplit. Făcându-i-se percheziție, i s-au luat toți banii (cam 600 coroane) şi, pe lângă alte hârtii, s-a găsit asupra sa şi un exemplar din *Istoria românilor*, scrisă de preşedintele nostru, Nicolae Iorga. Atunci a fost declarat spion şi condamnat la moarte prin ştreang de mai mulți plutonieri şi sergenți de jandarmi. Numai intervenției întâmplătoare a unui ofițer din Vicov este a se mulțumi că omul a scăpat cu zile, fiind trimis la comandamentul de etape din Dorna.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

D-l Aurel Bulandra, student, domiciliat în Suceava, a fost arestat la 1 februarie 1916, din ordinul d-lui Fischer, de către plutonierul de jandarmi Zaremba, pentru pretinsa complicitate cu rușii. A fost internat în lagărul de la Thalerhof timp de șase luni, apoi, fiind recrutat, a fost trimis pe front; rănit, a fost declarat invalid și, în această calitate, internat în lagărul de la Gellersdorf[5]; în urma amnistiei din 1917 a fostului împărat Carol[6], a fost eliberat. Dar, în drum spre casă, fu din nou arestat, în Lemberg, de un agent al d-lui Fischer, cu numele Schachner, evreu originar din Suceava. Apoi închis în temniță la Cluj timp de cinci luni și într-o temniță din Viena, așișderea în arest preventiv, timp de șapte luni.

D-l George Palamarciuc, profesor secundar la Liceul ,,Ștefan cel Mare" din Suceava, a fost arestat la 21 martie 1918, în urma denunțărilor agenților lui Fischer. A fost întemnițat la Suceava și apoi în Viena timp de șapte luni de zile și numai prăbușirea Austro-Ungariei i-a adus mântuirea. D-lor deputați, dați-mi voie să vă citesc un pasaj din scrisoarea d-lui profesor Palamarciuc, prin care d-sa arată în lumina adevărului situațiunea românilor bucovineni în acele vremuri de tristă amintire. Iată ce zice d-sa: ,,Pentru biroul de spionaj (Abwehrstelle), căpitanul Hintz a angajat, la îndemnul lui Fischer, ca agenți numai evrei, dintre care mai cu seamă doi, Schachner și Zappler, făceau cea mai mare batjocură de bieții români care aveau nenorocirea să fie arestați la ordinul lor. Sub influența acestor agenți a început și o mare parte din populația evreiască să ia o atitudine ostilă față de români. Nu era chip să te arăți prin oraș. Populațiunea evreiască stupia și făcea observațiuni maliționse la adresa românilor".

Preotul Vasile Rudeiciuc, din Dracineț, a fost arestat de jandarmii d-lui Fischer în ziua de 28 august 1914 și întemnițat în Cernăuți. A fost eliberat de rușii care ocupaseră Cernăuțiul și a trecut în Vechiul Regat ca să scape de prigonirile pornite contra sa. În urma acestui fapt, întreaga familie a preotului Rudeiciuc, compusă din șapte persoane, a fost arestată și supusă celui mai barbar regim de prigoniri și vexațiuni. Învățătorul Alexandru Nastasi, din Negrileasa, a fost arestat la 20 septembrie 1914 de Jandarmeria din Siret și, legat în fiare, a fost transportat la Humor unde, pe atunci, se afla d-l Fischer. Acesta i-a făcut în persoană instrucția și l-a somat pe d-l

[5] Vezi nota 3.

[6] Este vorba despre împăratul Carol al IV-lea al Austriei, în același timp rege la Ungariei, sub numele de Carol I, cel care a emis, la 17 octombrie 1918, numai pentru Austria, proclamația *Către popoarele mele*, prin care propunea reorganizarea Austro-Ungariei într-un stat federal, în cadrul căruia, păstrându-se instituțiile fundamentale, urmau a fi organizate, conform dorinței naționalităților din imperiu, state naționale autonome. Proclamația nu și-a atins scopul, fiind emisă mult prea târziu.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Nastasi să primească a face spionaj în favoarea Austriei. D-l Nastasi a refuzat. Atunci d-l Fischer, foarte enervat, a decretat deportarea sa la Muncaci şi de aici la tabăra din Thalerhof. Acolo d-l Nastasi a rămas timp de patru luni şi, în urmă, constatându-se nevinovăția sa. A fost condamnat în Graz, până la 15 noiembrie 1915. În acest timp i-a murit nevasta şi tot avutul i-a fost prădat şi distrus. Tovarăş de mizerii şi suferințe i-a fost, în parte, profesorul Vasile Lițu, acum deputat în acest Parlament[7].

D-l Haralambie Nichitovici, proprietar din oraşul Suceava, a fost arestat la 12 mai 1918 de jandarmerie pentru bănuiala de spionaj în favorul României. A fost deportat şi internat în Austria de Jos, împreună cu țăranul din Dorna, George Boncheş, fost deputat în Dieta provincială a Bucovinei. Interesantă e partea din expunerea d-lui Nichitovici, unde arată cum d-sa şi fostul deputat George Boncheş tăiau lemne prin păduri şi săpau prin ogoarele şi grădinile nemților din apropierea Vienei ca să-şi câştige existența.

Preotul Ilarion Prelici, fost cooperator în Rarancea, a fost arestat de comandantul Postului de Jandarmi din Rarancea, cu numele Wolf, în ziua de 8 august 1914. Închis mai întâi în temnița din Cernăuți, a fost apoi ridicat şi transportat spre Thalerhof, împreună cu alți 14 preoți, între care şi doi preoți români basarabeni, şi anume: preotul din Colincăuți şi cel din Rachitna. În relația pe care o dă, părintele Prelici arată marile mizerii pe care le-a îndurat în lagărul de la Thalerhof. Amănuntele privitoare la viața din acel lagăr concordă cu cele comunicate de preotul Dracinschi, despre care am vorbit anterior.

Preotul Christofor Iliuț, din Fundu Moldovei, a fost arestat în ziua de 7 octombrie 1914, pus în lanțuri şi mai întâi închis într-o celulă a Cazarmei de Jandarmi din Fundu Moldovei, laolaltă cu primarul acestei comune, Toader Leuştean. Abia după trei zile a fost dus la Pojorâta. Pe drum a fost batjocorit, huiduit şi lovit, mai ales de evrei.

Pamfil Cuparencu, agricultor din Ropcea, denunțat de fostul primar din Ropcea, Eudoxiu Daşchievici, a fost arestat în anul 1915 de jandarmul plutonier Braumgarten. În temeiul unor mărturii false, Cuparencu a fost condamnat la zece ani temniță şi a murit în închisoarea din Thalerhof la 18 martie 1917. Au rămas în urmă nevasta şi şase copii minori. Astăzi, locuitorul Andronic Mazurski din Ropcea arată că, atunci când se făceau cercetările împotriva lui Pamfil Cuparencu, el, Mazurski, fiind citat ca martor, a fost schingiuit atâta timp de jandarmul Baumgarten, până n-a confirmat pretinsa vină a lui Cuparencu. Astfel a fost apoi condamnat Cuparencu.

[7] Deputat al Partidului Democrat al Unirii, circumscripția Dorna, județul Câmpulung.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

D-l Vasile Beuca Costineanu, fost învăţător în Noua Suliţă, a fost arestat de jandarmerie la 20 septembrie 1914 şi dat afară din slujbă. Escortat peste Humor–Dorna–Bistriţa, a fost maltratat şi batjocorit, mai ales de populaţia evreiască din acele părţi. D-l Beuca Costineanu arată în relaţia sa amănunte foarte interesante asupra felului într-adevăr barbar cum erau trataţi cei arestaţi de jandarmii d-lui Fischer.

Preotul Ioan Iliuţ din Voroneţ [a fost] arestat de Jandarmeria din Humor la 15 iunie 1916, în urma unui denunţ anonim, inspirat de cârciumarul Scheuermann din Voroneţ. [A fost] insultat şi maltratat în Humor, în Dorna, mai ales de populaţia evreiască, tratat peste tot ca un criminal. Deşi achitat de Curtea Marţială din Bistriţa, arestat din nou de aceeaşi jandarmi şi iar purtat prin toate închisorile. Ajuns la Sibiu, a trăit aici sub pază până la declaraţia de război a României. Atunci iar a fost arestat şi întemniţat în închisoarea de la Ocna Sibiului. Iată ce scrie părintele: „În Ocna Sibiului am fost închis într-un arest plin de ţărani români, împreună cu femeile şi copiii lor. Două zile şi două nopţi am stat închişi fără mâncare, huiduiţi şi maltrataţi de turbaţii jandarmi unguri. Sute de preoţi, învăţători şi ţărani români au fost arestaţi şi schingiuiţi în zilele acelea de groază. Mulţi au fost executaţi pe drum sau în închisori, fără nicio judecată”. Iată, d-lor, relaţia autentică a unui martir al Bucovinei. Iată înfrăţirea durerii şi martiriului nostru cu cel al Ardealului întru izbândirea aceluiaşi ideal. De la Sibiu, preotul Iliuţ a fost dus la Cluj şi de aici la Praga. Abia în aprilie 1918 a putut să se reîntoarcă acasă.

D-l George Boncheş, agricultor şi fost deputat al cercului Câmpulung în Dieta bucovineană, a fost arestat de jandarmi la 27 aprilie 1916 şi tradus în faţa Curţii Marţiale din Rădăuţi, care însă l-a achitat. Totuşi, d-l Boncheş a fost deportat şi internat în tabăra de la Wilnsdorf, judeţul Pöggstall, Austria de Jos, iar apoi în lagărul de la Ober Hollabrunn[8], unde a stat până la 1 noiembrie 1917. Cauza arestării d-lui Boncheş a fost că făcuse plângere la d-l Fischer împotriva samsarilor de pe lângă Biroul economic al Comandamentului de Jandarmi nr. 13 din Cernăuţi. D-l Boncheş arătase în acea plângere că agenţii economici Klier, Brodowski, Iosef Moses făceau afaceri enorme în dauna populaţiei rurale. Daunele îndurate de d-l Boncheş de pe urma deportării şi internării sale se ridică la multe zeci de mii de coroane.

D-l Vasile Liţu, profesor secundar şi în prezent deputat al circumscripţiei Dorna, a fost aşişderea arestat şi maltratat de jandarmii d-lui Fischer şi iată ce spune d-l Liţu despre acele suferinţe îndurate de d-sa: „O lună după izbucnirea războiului, la 4 septembrie 1914, am fost chemat de sergentul major de jandarmi Schwarz la primărie

[8] Vezi nota 3.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

şi deţinut aici. După o noapte petrecută sub baionetele a doi jandarmi, îmi declară jandarmul Schwarz a doua zi că sunt arestat şi mă întemniţă în arestul Judecătoriei din Dorna. Cauza arestării mi-a fost comunicată abia după zece zile şi iată care erau punctele de acuzaţiune: 1. Că am scris articole împotriva Monarhiei Austro-Ungare şi a dinastiei habsburgice; 2. Că am luat parte, între anii 1906 până la 1913, la toate manifestaţiunile duşmănoase monarhiei; 3. Că întreţin relaţii cu bărbaţii politici din România şi îndeosebi cu d-l profesor Nicolae Iorga; 4. Că sunt membru la Liga Culturală; 5. Că aş fi declarat într-o vorbire ţinută la Bucureşti că dorinţa mea şi a tuturor românilor bucovineni este să se unească cu Patria Mamă; 6. Că aş fi zis cândva că e datoria românilor bucovineni să sară în ajutorul românilor din Ardeal atunci când aceştia se vor răzvrăti împotriva ungurilor". Apoi d-l Lițu descrie cu amănunte tot calvarul suferinţelor, insultelor şi maltratărilor îndurate până a ajuns în tabăra internaţilor din Thalerhof, unde a rămas până la 10 decembrie 1914, fiind apoi continuat în Graz, până în septembrie 1917. Aşişderea a fost arestat şi insultat părintele profesor Dimitrie Ţopa, deputat bucovinean în această onorată Cameră[9]. D-nii deputaţi Lițu şi Ţopa sunt de faţă şi pot să confirme relaţiunile pe care vi le dau şi pe care dumnealor mi le-au comunicat mie.

Ţăranul Ion Olariu din Volovăţ a fost arestat în anul 1915 de plutonierul de jandarmi Pokoi, în urma denunţului unui detectiv evreu, care l-a denunţat că are un băiat care trecuse în Regatul Român. În urma chinurilor şi privaţiunilor îndurate, bătrânul om de 66 de ani a murit [la] scurt timp după arestare.

Ţăranul Ion Bodnariuc din Ropcea a fost arestat în anul 1914 de jandarmul plutonier Baumgarten, care l-a maltratat în mod grozav. Între altele, acest plutonier de jandarmi inventase următoarea metodă de torturare. Având un câine foarte rău, îi dete drumul şi-l asmuţea asupra nenorocitului Ion Bodnariuc, legat de mâini şi de picioare, ca să nu se poată mişca. Bodnariuc a fost denunţat că ar fi vinovat de trădare de patrie. Denunţătorii săi au fost: fostul primar Eudoxiu Daşchievici, despre care vom mai vorbi, apoi evreii Berl şi Pinkas Dermer, Jüdel Mentscher, Samson Finder, Şmil Fleischer, toţi din Ropcea. A fost întemniţat timp de patru ani de zile.

D-l Petre Rei, diriginte poştal şi învăţătorul Ioan Grigorovici, amândoi din Igeşti, au fost arestaţi la 17 septembrie 1914 de jandarmul plutonier Nicolae Kuprak. Ferecaţi în lanţuri, au fost escortaţi la Bistriţa, de unde, după multe şi negrăite privaţiuni şi înjosiri, au fost eliberaţi, constatându-se nevinovăţia lor. Învăţătorul Ioan Grigorovici a murit la scurt timp după aceea, în urma mizeriilor şi lipsurilor îndurate.

[9] Deputat al Partidului Democrat al Unirii, circumscripţia Sadagura, judeţul Coţmani.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Preotul Simion Voloşciuc, paroh în Văslăuți, a fost arestat din ordinul d-lui Fischer, la 4 august 1914. Adus în fața sa, a fost interogat chiar de d-l general – o cinste [de] care, firește, nu fiecare arestat putea să se învrednicească. Părintele Voloşciuc a trebuit să depună la mâna d-lui general un ceas cu lanț de aur, în valoare de 6 000 coroane pe atunci şi toți banii, în sumă de 700 coroane, pe care îi avea asupra sa. După chinuri şi batjocuri de tot felul, bietul om a ajuns, la 2 septembrie 1914, la Thalerhof, unde a fost internat. La 14 octombrie 1914, deci după o lună şi 12 zile, a murit de mizerie. Toată averea distrusă şi prădată e evaluată de familia rămasă la 150 000 coroane.

Preotul Cornel Tomovici, paroh în Zoiniace, județul Zastavna, a fost arestat din ordinul d-lui Fischer la 20 mai 1916. Deținut în arest preventiv timp de un an de zile, prigonit, maltratat şi lipsit de tot ce e necesar pentru existență, preotul Tomovici a înnebunit. Astăzi, însă, acest nenorocit se găseşte în casa de alienați din Graz. În urma sa au rămas soția, cu patru copii. Daunele sunt evaluate la 150 000 [de] coroane.

Preotul Gheorghe Lanivschi, din comuna Moldova Suliței, denunțat de cârciumarul din sat, Eisig Iwanier, a fost arestat pe la mijlocul lunii august 1914 de către jandarmii Thomas Grossar şi Beer pentru simple bănuieli. Suferințele îndurate de acest bun şi cinstit preot român au fost grozave. Iată un capitol din epopeea suferințelor preotului Lanivschi. Citez textual după relația sfinției sale: ,,După câteva zile petrecute în temnițele din Cernăuți, Rădăuți şi Suceava, jandarmii d-lui Fischer m-au pus în lanțuri, legat cot la cot cu un țigan, cu numele Toader Băcilă, din comuna Bădeuți. Ferecat în lanțuri, alături de nenorocitul țigan desculț şi zdrențeros, am fost târât pe străzile oraşului Suceava, ziua mare, la gara Iţcani, unde o imensă mulțime de jidovi şi străini s-au năpustit asupra mea cu batjocuri, maltratări şi bătăi, ba chiar un grănicer austriac scosese baioneta ca să mă străpungă. În această învălmăşeală nimic nu auzeam din partea jidovilor decât vorbe injurioase şi apostrofări ca acestea: «Fiii noştri luptă pentru împărat, iar voi, popilor, trădați patria!» Timp de câteva ore am fost condamnat să ascult nemaiauzite sudalme şi nimeni nu s-a găsit să mă ia în scut. Singura mea nădejde era că poate vreun român din Regat, din Burdujeni, văzând cele ce se petrec, va da de veste la Bucureşti, arătând ce trebuie să sufere românii din Bucovina. Dar până la intervenția Bucureştilor, jandarmii d-lui Fischer şi străinii de aici ne luau zilele. La gara din Hatna, batjocora s-a mărit. Aici a fost adus aşişderea în lanțuri un alt preot bucovinean, parohul Lagadin, din Berhomet, împreună cu cântărețul bisericesc din acea comună, amândoi bănuiți de rusofilism. Deci, mărindu-se ceata «trădătorilor», s-a mărit şi ceata prigonitorilor noştri. Pe drum spre Dorna, am fost închişi într-un compartiment întunecat şi toți ferecați în lanțuri, eram loviți, scuipați şi insultați, atât

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

de personalul trenului, cât şi de lumea pe care conductorii o aducea în compartimentul nostru ca să-şi bată joc de noi. La toate gările unde ajungeam, lume enorm de multă, adunată anume, aşteaptă ca să întâmpine pe «trădători» cu insulte şi huiduieli. După multe şi negrăite chinuri, am ajuns la Dorna, la ceasul unu după miez de noapte. Lumea, înştiinţată de sosirea noastră, ne aştepta şi ne-a întâmpinat cu fluierături, huiduieli şi lovituri. În Dorna am fost băgaţi în temniţă, eu legat laolaltă cu ţiganul Băcilă. Şi culcându-ne pe piatra goală, nici nu puteam să-mi fac cruce şi nici să-mi pun pumnii sub cap, fiindu-mi mâna dreaptă legată. Ţiganul Băcilă îşi făcea cruce zicând: «Poate eu tot voi fi vinovat cu ceva, dar preotul acesta, de bună seamă suferă nevinovat». A doua zi, toată jidovimea şi toţi străinii adunaţi din toată Bucovina în Dorna, de frica ruşilor, ne aşteptau chiar de la uşa temniţei în care noi zăceam nevinovaţi. Înnegrind toată strada, se înşiruiau în şir nesfârşit şi [era] chiar cordon de paznici pentru menţinerea ordinii; ca la vreo procesiune festivă se făcuse. Când am fost scoşi din temniţă, s-au năpustit jidovii asupra mea bătându-mă cu pumnii, scuipându-mă şi aruncând cu pietre. Pălăria şi hainele îmi erau albe de scuipat ca de zăpadă proaspătă. Chiar de pe acoperişurile caselor aruncau cu pietre în noi. Martori ai acestor grozave suferinţe sunt, între alţii, preotul Lupăşteanu şi profesorul Vasile Liţu, acum deputat în Parlamentul român". Aceasta este o parte numai a relaţiunii pe care mi-a dat-o părintele Lanivschi şi am citat-o textual după manuscrisul d-sale.

Întrerup aici şirul expunerilor aparţinătoare acestui capitol, căci numărul cazurilor este infinit mai mare şi trec la capitolul şi mai interesant al execuţiilor sumare pe care generalul Fischer le-a ordonat şi săvârşit în cuprinsul Bucovinei prin subalternii săi. Iată câteva din ele. Ţăranul Vasile Ţehanciuc, din comuna Dubăuţi, de 63 de ani, căsătorit, având patru copii, a fost executat de către jandarmul plutonier Victor Bogosievici în ziua de 25 octombrie 1915, ora 3 şi 45 minute după amiază. Ordinul de execuţiune a fost dat de d-l Fischer, prin locotenentul său de jandarmi, Spreitzenhofer, în urmă avansat maior. Fapta pentru care acest ţăran a fost executat e că a refuzat să dea căruţa sa pentru ajutorarea familiilor celor mobilizaţi şi că declarase că odată ce ruşii ocupă Bucovina, el nu mai recunoaşte ordinele altei stăpâniri. Dar acest fapt ce se imputa lui Ţehanciuc n-a fost stabilit prin martori. Execuţiunea s-a săvârşit *brevi manu* şi numai în urma unei foarte sumare anchete, asupra căreia lipsesc orice acte.

În comuna Cuciurul Mare a fost executat, în ziua de 31 octombrie 1914, Constantin a lui Casian Storoşciuc, băiat de 15 ani, născut la 27 mai 1899. Execuţiunea a săvârşit-o jandarmul plutonier Johann Drescher, asistat de câţiva soldaţi şi jandarmi de sub ordinele sale. Pretinsa faptă criminală ce se punea în sarcina acestui băiat era că el ar fi trădat ruşilor poziţii ale armatei austro-ungare, fapt pe care jandarmul Drescher îl conchidea din mărturia stoarsă prin terorizări şi cumplite violenţe de la doi martori

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

minori şi anume, băiatul Pentelei a lui Ion Ciornohuz, de 11 ani şi Vasile a lui Ion Ciornohuz, de 13 ani. Aceşti martori, bătuţi şi ameninţaţi de jandarmul Drescher, au depus că ar fi văzut la Constantin Storoşciuc trei ruble şi că Storoşciuc le-ar fi comunicat lor că de acuma el va câştiga mulţi bani. Atâta a fost suficient ca, în contra oricărei dispoziţii legale, minorul Constantin Storoşciuc să fie spânzurat. Ancheta ordonată mai târziu, în anul 1917, în urma unei interpelaţiuni în Parlamentul din Viena a deputatului ucrainean Semaka[10] a dovedit completa nevinovăţie a băiatului omorât de jandarmul Drescher şi toţi martorii ascultaţi în acea anchetă, ca mama celui executat, Saveta Storoşciuc, femeia Maria Chineşciuc şi martorii Ion şi Pentelei Ciornohuz, au arătat că numai de groaza maltratărilor neomenoase ale jandarmului Drescher şi de frică ca să nu fie spânzuraţi şi ei, au făcut depoziţiile după indicaţiile şi dorinţa lui Drescher.

Ilie Lupaşcu, agricultor din Voloca, de 28 de ani, căsătorit şi având trei copii, a fost executat, la 7 septembrie 1914, în comuna Voloca, de către sublocotenentul Domanschi. Motivul execuţiunii: pretinsă trădare. Nimic şi nimeni nu dovedesc vinovăţia omului. Toţi martorii, ascultaţi după ce execuţiunea se săvârşise, declară că au auzit vorbindu-se despre cel condamnat cutare şi cutare lucru. Pe baza unor simple şi foarte vagi prezumţiuni, omul a fost spânzurat. [...] Iată, d-lor deputaţi, ce-mi scrie văduva Fevronia a lui Ilie Lupaşcu: „În ziua de 7 septembrie 1914 au trecut câţiva soldaţi austrieci prin comuna Voloca şi au întrebat dacă nu sunt ruşii prin comuna noastră. Iar oamenii din sat au răspuns oarecum în glumă că nu-s, dar s-a dus Ilie a lui Iacov Lupaşcu să-i aducă. La vorba aceasta, d-l locotenent a poruncit să-l caute pe bărbatul meu şi să-l aducă la judecată, la casa pădurarului. Bărbatul meu nici nu era lipsă de acasă, pentru că avea frică de ruşi şi cum se afla lângă casă un nuc, iată că sosiră oamenii din sat şi soldaţii şi fără oareşcare vinovăţie îl legară cu mâinile îndărăt şi, ducându-l prin sat, îl ucideau cu drugi, iar ajunşi în pădure, nevinovat şi fără de judecată, jandarmii l-au spânzurat şi m-au nenorocit pe mine, cu trei copii orfani de tată”.

Florea a lui Grigorie Olăraş şi Paraschiva a lui Florea Olăraş, agricultori din Ropcea, judeţul Storojineţ, au fost executaţi de jandarmii d-lui Fischer în ziua de

[10] Ilia Semaka (1866–1929) a fost jurist, membru al Partidului Naţional Democrat. În perioada 1907–1911 a fost deputat în Dieta Bucovinei. Între anii 1915 şi 1916 a fost membru al Consiliului General Ucrainean din Viena. În 1918 a făcut parte din Rada ucraineană, militând pentru preluarea, de către ucraineni, a controlului asupra Bucovinei. Ulterior s-a stabilit în Slovacia, unde a activat ca jurist. Cf. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004, p. 379–380.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

16 septembrie 1914, în grădina femeii Catarina Gheorghian, din comuna Pătrăuții de Jos, pe Siret. Iată şi împrejurarea în care au fost executaţi aceşti oameni. Înaintând armata rusă pe la mijlocul lunii septembrie 1914 spre oraşul Storojineț, s-a răspândit în satul Ropcea zvonul că ruşii vor nimici prin foc toată pâinea adunată prin hambarele marilor proprietari. Sătenii din Ropcea se puseră deci în cale să ia ei din pâinea adunată pe lângă cele curți boiereşti şi astfel şi Florea Olăraş a luat o cantitate oarecare de cereale, depozitând-o în hambarul său. Primarul de pe atunci al comunei Ropcea, d-l Eudoxiu Daşchievici, a aranjat o teribilă intrigă, acuzându-l pe Olăraş de spionaj, atât la ruşi, cât şi, prin soli speciali, la trupele austro-ungare ce se aflau pe atunci la Pătrăuți pe Siret. Florea şi Paraschiva Olăraş au fost arestați de o patrulă austriacă, condusă de jandarmi ai d-lui Fischer. Înainte de execuțiune au fost maltratați în mod oribil, căci martorii oculari Veronica Paladiuc din Ropcea, Anița a lui Toader Moldovan, Ecaterina a lui Alexandru Gheroghian din Pătrăuți pe Siret, spun că fețele lor erau umflate grozav, de nerecunoscut şi vinete, de culoarea pământului. Întâi a fost spânzurat Florea Olăraş, iar apoi femeia, Paraschiva; şi fiindcă Florea, deşi atârnat de ştreang, nu murea destul de repede, soldatul Pucaci s-a urcat pe umerii săi cu picioarele, îndesându-l în jos. Martorul ocular Filip Gheorghian, viceprimarul comunei Pătrăuți pe Siret, spune că aceşti oameni au murit nevinovați şi că Paraschiva Olăraş plângea şi mereu da asigurări de nevinovăția sa şi a soțului ei. Florea Olăraş a mers la moarte liniştit, demn şi hotărât. Jandarmul Klappa, care i-a executat pe aceşti doi săteni şi care mai are şi alte isprăvi la fel la activele sale, a luat asupră-şi şi toți banii pe care aceşti nenorociți îi avuseseră la sine, fără a fi dat seama cuiva de acei bani. Iată, d-lor deputați, ce scrisoare am primit de la orfanul Simion Olăraş, fiul celor executați: ,,În anul 1914, luna lui octombrie, a arestat jandarmul austriac Klappa pe tatăl şi pe maica mea, Florea şi Paraschiva Olăraş, pentru că ziceau că au făcut înaltă trădare şi i-au dus de la Ropcea la Pătrăuți, bătându-i straşnic cu stratul puştii, ca pe nişte câini. În Pătrăuți i-au spânzurat pe amândoi pe mărturia fostului primar Eudoxiu Daşchievici, fără de nicio judecată. Tatăl meu a avut la el 340 [de] coroane şi nu ştiu ce s-a făcut cu aceşti bani. Şi fratele meu Ion şi eu am fost luați la catane, că de cătănie am fost buni, iar părinții ni i-au ucis. Şi am rămas şi noi şi frățânii mai mici orfani şi cu gospodăria prădată de jandarmi şi nimicită. Vă rugăm să ne ajutați".

Țăranii Ioan Ştefanovici, de 46 de ani şi George Meleanca, de 65 de ani, amândoi din comuna Cuciurul Mare, au fost executați prin spânzurare în comuna Cuciurul Mare, în ziua de 3 octombrie 1914, ora 10 şi 30 minute dimineața. Fapta incriminată: pretins spionaj şi les majestate. Martori sau alte probe lipsesc. Sentința de condamnare e dată în unanimitate de voturi ale patrulei militare din Cuciurul Mare, improvizată în Curtea Marțială şi prezidată de plutonierul districtual de jandarmi

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Dionisius Preussentaus. Această Curte se compunea din: un plutonier de jandarmi, şapte sergenți, un fruntaş şi doi soldați. Interesant este că membrii acestei Curți au fost martorii şi acuzatorii şi judecătorii şi călăii victimelor. Înainte de execuțiune, oamenii au trebuit să-şi sape singuri groapa în care au fost aruncați apoi.

În ziua de 22 octombrie 1914 au fost executați prin ştreang, pe peronul gării din Hliboca, fiind atârnați câte doi de felinare, următorii oameni: Dumitru Crucico, factor poştal, de 25 ani, căsătorit; Trofin Lupuleac, agricultor din Hliboca, 27 ani, căsătorit; Emil Holovaci, agricultor din Hliboca, 27 ani, căsătorit; Vasile Vijniuc, băiat de 15 ani, pălmaş din Hliboca. Martora oculară Anița Prodaniuc, din Hliboca, fusese arestată odată cu aceşti patru nenorociți şi a scăpat de moarte ca prin minune. Ea povesteşte că arestarea s-a făcut aşa, din curat senin, cu prilejul unei trecătoare reîntoarceri la Hliboca a trupelor austriece, întâmplată în timpul fluctuațiunilor frontului din Bucovina. Nu ştie nici până astăzi pentru ce jandarmii i-au arestat şi maltratat atât de grozav. Alți martori, ca Tanase Maxemiuc, Iacov Mazureac, certifică aceleaşi lucruri, adeverind mai ales modul cumplit în care au fost maltratați nenorociții oameni. Elena Holovaci, nevasta executatului Emil Holovaci, zice că abia a doua zi după execuțiune a aflat de moartea tragică a soțului ei, fiind chemată la îngropare. Primarul comunei Hliboca, George Nimigean, şi ajutorul său, Tanase Maxemiuc, cred că cei patru inşi au fost executați pentru simpla bănuială de furt. Amândoi arată însă că afară de băiatul Vijniuc, care era un stricat, ceilalți trei erau oameni foarte cinstiți şi de ordine. Denunțul împotriva victimelor l-a făcut un anume Franz Zimmermann, un băutor şi depravat care, după execuțiune, şi-a prezentat socoteala, cerând d-lor ofițeri austrieci, probabil şi d-lui Fischer, o cuvenită remunerație pentru serviciile aduse patriei.

George Ilica, agricultor din Broscăuții Vechi, 38 ani, căsătorit, a fost executat prin ştreang, prin sergentul de jandarmi Kaczkowski din Budeniți. Fapta ce i se imputa era deserțiune [dezertare] şi spionaj. Acte doveditoare sau martori lipsesc. Locotenentul de jandarmi Preisser, raportând asupra cazului, la 13 iulie 1917, către Comandamentul de Jandarmi nr. 13, pe atunci în Beszterce [Bistrița] (în Ardeal), se mărgineşte a aduce la cunoştința d-lui Fischer că execuțiunea lui Ilica s-a făcut în satul Budeniți în mod public, pentru a se îngrozi lumea prin exemplul dat şi că execuțiunea s-a făcut cu toată pompa (Feierlichkeit) şi demnitatea (Würde).

Vasile Gosiuc, muzicant din oraşul Storojineț, de 35 de ani, căsătorit, a fost executat în ziua de 20 octombrie 1914 pentru pretins spionaj de către jandarmii d-lui Fischer. Dosar, proces-verbal, martori sau alte dovezi lipsesc cu desăvârşire. Alexandru Handiuc, ajutor de primar din Hliboca, a fost executat de jandarmi în

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

comuna Cupca, în ziua de 19 sau 20 septembrie 1914. Fapta incriminată: trădare şi les majestate. Acte, dovezi, lipsesc. Johann Rohatynovici, cizmar din comuna Jadova, judeţul Storojineţ, de 55 ani, căsătorit, a fost executat de jandarmii d-lui Fischer, în Kuty (Galiţia), în luna septembrie 1914. Fapta ce i se imputa era pretins spionaj în favorul ruşilor. Dovezi lipsesc. Petre Crassovschi, agricultor din Panca, judeţul Storojineţ, de 26 ani, a fost executat de jandarmi în comuna Kuty, din Galiţia, pe la începutul lunii octombrie 1914. Fapta: pretins spionaj. Asupra acestei execuţiuni, care totuşi s-a săvârşit, nu s-a putut stabili niciun act, niciun martor, nicio precizare a faptei incriminate. Karl Kacicovschi, cizmar din oraşul Storojineţ, a fost executat de jandarmii d-lui Fischer în comuna Pătrăuţi pe Siret, în ziua de 26 septembrie 1914, pentru pretins spionaj. Ţăranii George Rebarciuc din Trestiana, Vasile Duşceag din Cuciurul Mare, Nicolae Şuşinschi din Cuciurul Mare şi Procopie Iaţcu din Cuciurul Mare, fiind arestaţi de jandarmii d-lui Fischer, au fost schingiuiţi şi maltrataţi în aşa fel încât, scurt timp după ce încăpură pe mâinile oamenilor generalului Fischer, au murit din cauza cumplitelor maltratări.

D-lor deputaţi, cazuri de felul celor arătate s-ar putea înmulţi la infinit. Din cele relatate aici vă puteţi convinge că, în adevăr, teroarea ce s-a dezlănţuit asupra Bucovinei a fost neomenoasă şi grozavă. Acum trec la acea parte a expunerilor mele, care am credinţa că face oarecum continuitate în expunerea d-lui deputat Bălănescu. Este capitolul care va trata pe scurt distrugerea economică şi materială pe care au săvârşit-o jandarmii austrieci în Bucovina, conduşi de generalul Fischer. În această parte vreau să arăt că, pe lângă activitatea de poliţie militară şi, în parte, şi de activitatea militară propriu-zisă faţă de invaziunea rusească, desfăşurată de generalul Fischer, d-sa a mai avut şi o întinsă activitate în aprovizionarea armatei austriece. La Cernăuţi, d-l general Fischer instalase un întreg stat-major pe lângă comandamentul său de jandarmi şi angajase o serie de oameni care serveau în această direcţie. Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi din Cernăuţi era condus de un evreu, Storfer[11]. Acest domn Storfer a fost şi autorul unui proiect de colonizare a

[11] Berthold Storfer (1880–1944) a fost industriaş şi bancher; a trăit la Cernăuţi, Budapesta şi Viena. A condus Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi Cernăuţi, iar la sfârşitul Primului Război Mondial a fost numit consilierul de război în rang de maior de cavalerie în cadrul Corpului de Ofiţeri al generalului de armată Eduard Fischer. A profesat în domeniul silvic şi al industriei lemnului. Din 1904 a fost membru al Consiliului Societăţii de Industrie Forestieră. În perioada interbelică s-a stabilit la Viena, unde a fost proprietarul unei bănci şi al unei societăţi în comandită. A fost membru al Societăţii „La Continental" şi acţionar la mai multe concerne internaţionale. În 1928 a înfiinţat o firmă de transport, iar în 1936 a fost numit vicepreşedinte al unei fabrici de catifea şi mătăsuri „Rudolf Reichert & Söhne" din Mährisch–Trübau. După anul 1938 s-a implicat în acţiunile de ajutorare a evreilor, înfiinţând Comitetul de întrajutorare şi de susţinere a emigraţiei evreieşti. A coordonat aşa-numitele „transporturi

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Bucovinei şi am avut ocazia, cu prilejul venirii armatei române în Bucovina, să fac un fel de razie prin rafturile actelor austriece rămase de la stăpânitorii prăbuşiţi şi să văd acest proiect de colonizare a Bucovinei, în care Storfer arată că Bucovina trebuie colonizată cu populaţie de altă naţionalitate şi că românii trebuiesc reduşi în consistenţa lor etnică, pentru a se crea siguranţa cuvenită în Bucovina faţă de frontierele prea apropiate ale Vechiului Regat român. Am avut ocazia să văd că acest conducător şi director economic al biroului generalului Fischer era un om cu sentimente cât se poate de duşmane nouă, românilor. Şi acest om conducea politica economică a Bucovinei, iar la Iţcani, în celălalt punct mai aproape de frontiera cu România, se aşezase un locotenent cu numele Lönobl, care făcea legătura cu Cernăuţii. Acestea erau cele două puncte principale chemate şi însărcinate cu organizarea de aprovizionare a unităţilor militare din Bucovina şi, mai ales, a comandamentului d-lui Fischer din Bucovina cu proviziuni, nu numai din Bucovina, ci şi din Vechiul Regat. În cuprinsul Bucovinei, generalul Fischer rechiziţionă, ridică averile oamenilor după bunul său plac. Dacă cineva îndrăznea să protesteze contra rechiziţiunilor sau să arate că organele supuse ordinelor sale şi însărcinate cu aceste rechiziţiuni procedau nedrept, era declarat duşman al Austriei, arestat şi îndepărtat din Bucovina. Aşa a păţit-o d-l George Boncheş, fost deputat dietal, care se plânsese generalului Fischer că agenţii săi, Horn şi un proprietar scăpătat, Alexandru Radovski şi alţii comiteau acte de ilegalitate faţă de populaţia din Bucovina. El a fost imediat arestat şi trimis în tabăra de la Thalerhof. Dar, în sfârşit, în cuprinsul Bucovinei, d-l Fischer îşi putea permite, prin jandarmii săi, orice acţiune, pentru că era la largul său şi după concepţia sa de satrap, de care se conducea, găsea şi puterea şi tăria morală ca să procedeze faţă de populaţia civilă rămasă acasă după bunul plac.

Dar, vedeţi, d-lor, acest lucru cred că interesează pe reprezentanţii românismului de pretutindeni, acţiunea d-lui Fischer nu s-a mărginit numai la cuprinsul Bucovinei şi

ilegale" ale evreilor către Palestina. Până în 1943 Storfer a dus în Viena un trai privilegiat, deoarece autorităţile naziste aveau nevoie de el ca expert în tratativele dificile de pe piaţa maritimă din Europa de sud-est. Fiind deportat, a murit la Auschwitz în 1944. Cf. Eduard Fischer, *Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* [Război fără armată. Apărarea Bucovinei de către mine împotriva ruşilor], Wien, 1935; Gabriele Anderl, *9096 Leben. Der unbekannte Judenretter Berthold Storfer* [9096 vieţi. Necunoscutul salvator de evrei Berthold Storfer], Berlin, Rotbuch Verlag, 2012, 400 p.; http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Biographien/Storfer,_Berthold.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

tendința de acaparare de averi şi de stoarcere a românilor se simțea departe de fruntariile Bucovinei, în cuprinsul Vechiului Regat. Bande întregi de contrabandişti şi dezertori din armata română au fost organizate, echipate, plătite şi armate de generalul Fischer şi de oamenii săi, pentru că, organizându-se şi trecând fostele fruntarii dintre România şi Bucovina, să intre în satele mărginaşe ale Vechiului Regat, să prade populația şi să aducă prăzile făcute la Cernăuți, unde se împărțeau între oamenii care conduceau această sinistră acțiune. Foarte mulți grăniceri români, care păzeau fruntariile regatului, şi-au găsit moartea de glontele sau pumnalul asasinilor organizați şi înarmați de generalul Fischer şi ale oamenilor de sub ordinele sale. Cred, d-lor, că acestea sunt fapte care trebuie denunțate şi aduse la cunoştința opiniei publice româneşti, pentru ca nedreptățile, crimele, abuzurile care s-au comis trebuie să-şi găsească cuvenita răsplată. La spatele acestor bande de contrabandişti şi de agenți plătiți de generalul Fischer funcționau o serie de agenți de aprovizionare şi care trebuiau să claseze prăzile aduse, împărțindu-le după diferite necesități, dar care mai ales îşi vedeau de interesele lor particulare. Şi iată câteva nume şi e foarte caracteristic şi foarte interesant a se asculta numele acestor agenți. Îmi veți permite să citesc, arătând şi locul unde funcționau. În județul Suceava (din Bucovina), în comuna Uideşti, erau: Efroim Ruckenstein, Hersch Brügger, David Berntal şi dirigintele poştal Moritz Brüll; apoi David Merlaub, despre care se zice că a realizat o avere de câteva milioane; Jossel Abrahamowicz şi Iacob Möller. [...] Sunt date concrete. Eu nu adaug nimic de la mine. [...] La Chilişeni şi Rus-Poieni: Ruchel Rachmuth, Itzig Gelber, Itzig Rachmoth, N. Rohrlich. La Hreața, Plavalar[i], Ruş[ii]-Mănăstioara: Solomon Bernstein, Fritz Merlaub, Wolf Brügger, Hendl Rachmuth şi Hersch Brügger. (Interpelarea deputatului este întreruptă de A. C. Cuza, care este interesat dacă cei enumerați mai trăiesc în Bucovina şi dacă au drepturi. Răspunsul a fost afirmativ). La Tişăuți, Mitocul Dragomirnei: Anschel Markus şi jandarmul plutonier Gutwald. La Reuseni şi Buneşti: Moses Gelbert, Armbrüster şi jandarmul plutonier Sauer. În oraşul Suceava, la centru, funcționa ca om de deosebită încredere spionul Jüdel Tornschein, ajutat de [un] anume Chaim Schapira. La Vatra Dornei erau Jakob Klier şi Moses Klammer etc., etc., etc.

Pagubele care prin aceste acte de vandalism şi în afară de orice legalitate au fost cauzate satelor bucovinene şi celor din Vechiul Regat se ridică la multe milioane de lei. Dar, d-lor deputați, dacă citesc aceste nume, trebuie să fac o declarație de la această tribună, şi anume următoarea. Sunt adânc pătruns de convingerea că de la înălțimea acestei tribune nu se pot spune decât lucruri perfect adevărate şi, mai ales, lucruri care post să fie de un folos practic neamului şi țării noastre. Nicidecum nu mă preocupă dorința de a se semăna zâzania între locuitorii aceleiaşi patrii. Citesc numai date

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

concrete şi date istorice care aparţin trecutului de suferinţă al românismului pentru înfăptuirea idealului românesc. Ţin, deci, să fac o mică paranteză, cu acest prilej, pentru că s-a văzut, cum a constatat şi d-l Cuza, că numele celor citaţi sunt mai mult nume evreieşti. Ţin să constat următorul fapt: după prăbuşirea stăpânirii austriece, în octombrie 1918 şi în timpul interregnului, până la sosirea glorioaselor steaguri româneşti pe plaiurile Bucovinei noastre, ţărănimea din Bucovina, scăpată de teroarea jandarmului austriac, de teroarea acelora care timp de patru ani de zile îşi bătuseră joc de tot ce era mai sfânt şi mai bun în sufletul nostru, ţărănimea scăpată, în sfârşit, de această teroare, credea că a sosit momentul ca să-şi ia o revanşă şi să-şi facă dreptate. Au pornit să-şi facă sătenii această dreptate, mânaţi de o ură şi o mânie foarte explicabilă, deşi poate nedreptăţită. [...] De îndată ce, însă, armatele române au intrat în Bucovina, stăpânirile s-au aşezat din nou. Criminalii care voiseră să-şi facă singuri dreptate au fost arestaţi şi au fost puşi la beciuri şi închisori şi poate trebuia să se facă aşa cu dânşii atunci, pentru că prea de-aproape se înrudea acţiunea lor cu acţiunile acelora pe care noi îi detestăm şi îi detestăm şi astăzi, acţiunea aşa-numiţilor bolşevici. Dar eu sunt de părere că dacă acestor ţărani li se aplicaseră toate rigorile legilor în vigoare, aceeaşi măsură ar fi trebuit să fie aplicată tuturor criminalilor din Bucovina. Acest lucru nu s-a făcut şi nu este de căderea mea să discutăm aici de ce nu s-a făcut atunci acest lucru. Vreau să constat numai că, după ce ţăranii noştri, care într-o pornire de foarte explicabilă revoltă şi-au luat singuri revanşa, după ce ei fuseseră arestaţi, după ce, din motive independente de voinţa autorităţilor bucovinene, nu se putuse rezolva mai repede chestiunea lor, de care se lipsea Curtea de Apel, care odată cu prăbuşirea Austriei se desfiinţase pentru bucovineni şi Curtea de Apel fiind la Lemberg, aceşti oameni, [care] au stat luni de zile, parte în arestul preventiv, parte fiind condamnaţi, au fost întemniţaţi de-a binelea. Dacă din motive de rezon de stat şi de siguranţă publică, a fost necesar ca acei oameni să fie arestaţi atunci, chiar şi condamnaţi, eu nu zic că s-a făcut un lucru rău, însă foarte bine s-a făcut dacă cu ocaziunea amnestierilor de sfintele sărbători, aceşti nenorociţi au fost propuşi clemenţei M.S. Regelui pentru graţiere şi ţin de datoria mea să mulţumesc onor guvernului pentru luarea acestor frumoase iniţiative, redând societăţii şi libertăţii, prin amnistiere, pe nişte oameni care nu săvârşiseră altceva decât că se făcuseră ecoul unor mari nemulţumiri, care şi azi încă clocotesc în inimile românilor din Bucovina.

D-lor deputaţi, înainte de a trece la concluziunea finală a expunerii mele de astăzi şi în legătură cu declaraţiunile pe care le-am făcut, constatând că nu sunt deloc preocupat de ideea şi de gândul de a face propagandă antisemită, aş vrea să fac o mică digresiune şi cer voia d-voastre pentru aceasta, spre a putea lămuri o chestiune şi un

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

punct de vedere la care eu ţin foarte mult. S-ar putea şi eu ştiu că există la noi tendinţa de a se interpreta vorbele pe care le-am spus în această incintă, aşa cum îi convine aceluia care le dă interpretaţiunea. Dar pentru a nu se putea spune că eu am fost mânat de alte idei, decât acelea de a aduce adevărul la lumină şi de a cere o dreaptă răsplată pentru faptele fiecăruia, în orice situaţiune ele s-ar fi săvârşit, ţin d-lor să arăt că nu preocupările antisemite împotriva unor oameni de o anume rasă sau credinţă m-au făcut să spun lucrurile acestea în aşa fel cum le-am spus eu înaintea acestei onorate Camere. [...] Şi bănuiala mea se întemeiază în această direcţie pe un fapt recent, pe care cred că am datoria să-l aduc la cunoştinţa onoratei Camere. Îmi voi permite, deci, să citesc textual dintr-o revistă care apare astăzi la Paris şi care este menită să informeze opinia publică europeană asupra lucrurilor care se petrec în cuprinsul României, ca să vedeţi că este foarte aproape ideea şi bănuiala mea că aceeaşi interpretaţiune ar putea să dea şi cuvintelor mele de astăzi, mai curând sau mai târziu, în faţa aropagului lumii, care astăzi este constituit la Paris. În publicaţia pariziană ,,Bulletin du Comité des dèlègations juives auprès de la Confèrence de la Paix", nr. 9, din 31 decembrie 1919, se publică pe multe coloane o lungă expunere-protest împotriva pogromurilor. În această expunere nu lipseşte şi un capitol privitor la România şi iată ce anume se scrie despre ţara noastră: ,,România consideră Tratatul asupra minorităţilor ca un petec de hârtie. De abia a trecut o săptămână de când delegaţii românii au semnat Tratatul de Pace şi deja România cearcă a-l nimici prin toate mijloacele. Guvernul român a inaugurat o campanie în contra acestui tratat". Această campanie a găsit ecou în presa franceză. La 25 decembrie, ziarul ,,Les Temps" publică o notă care emană de la biroul de presă român, organ al guvernului din Bucureşti, care cuprinde fraze foarte semnificative, ca cele ce urmează. ,,În toate cazurile, ţara întreagă şi toate partidele politice consideră clauzele Tratatului de Pace ca incompatibile cu demnitatea şi suveranitatea statului român". Şi mai departe: ,,D-l Vaida Voevod, recunoscând pe deplin nedreptatea unor anume clauze, s-a decis pentru acceptarea Tratatului, în speranţa că România va produce astfel o schimbare în sentimentele ostile ale unor anume aliaţi şi va obţine prin negociaţii noi modificări dorite. Nota aliaţilor merge atât de departe, încât face şi ameninţări. Situaţia actuală se poate stabiliza, dat tot aşa se poate ca, în lipsa oricărei modificări a Tratatului, să izbucnească mişcări periculoase. Aceste mişcări periculoase sunt pogromuri cu care e ameninţată populaţia evreiască din România. Autoritatea română caută să provoace manifestaţiuni meşteşugite contra Tratatului, pentru a duce în eroare străinătatea". Astfel, la 26 curent, ,,Les Temps" publică o telegramă din Bucureşti, anunţând că Consiliul Municipal al acestui oraş remisese demisia sa ministrului de Interne, pentru a protesta în contra semnării unei păci care înjoseşte suveranitatea noastră şi demnitatea

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

poporului român. ,,Dar ştirea aceasta şi în această formă este falsă. În realitate, Consiliul Municipal din Bucureşti a fost dizolvat în câteva luni în urmă şi înlocuit printr-un Consiliu provizoriu, ale cărui funcțiuni trebuiau să ia sfârşit prin forța împrejurărilor, în urma alegerilor iminente. Este evident că s-a făcut uz de această situațiune, pentru a mâna Consiliul provizoriu la o manifestație în contra Tratatului de Pace. Trebuie să ne aşteptăm şi la alte manifestațiuni de acest fel într-un viitor apropiat. De altfel, guvernul român nu gândeşte deloc a aplica Tratatul minorităților; el simulează chiar a-l ignora complet. Abordând chestia evreiască, noul preşedinte al Consiliului, d-l Al. Vaida Voevod a declarat, în cursul recentului său discurs-program, că chestia aceasta a fost rezolvită prin Decretul-lege din 22 mai 1919 şi el n-a făcut nicio aluziune la Tratatul deja semnat. Or acest Decret-lege este absolut insuficient până când, prin Tratatul asupra minorităților, chestiunea evreiască este rezolvată în întregime. Faptul ignorării Tratatului într-un punct atât de capital denotă atitudinea guvernelor române față de aceste chestiuni importante. Excese antisemite în România. Mare pericol de pogromuri. Ni se scrie din Bucureşti. Agitația pogromistă organizată de vechiul guvern al generalului Văitoianu, sub pretext de propagandă contra bolşevismului, a început a aduce roadele sale. Guvernul generalului Văitoianu a lăsat să se placardeze în toate părțile mari afişe intitulate «Bestiile roşii» şi face să se răspândească milioane de exemplare de broşuri imprimate în imprimeriile statului, în care se zice că numai jidanii sunt bolşevici şi că trebuie să se ducă o luptă aprigă în contra lor. Toate intervențiile jidanilor din România pe lângă guvern, cu scopul de a se obține de la acesta ca el să pună capăt acestor periculoase agitațiuni au rămas zadarnice. La Adjud, un târg moldovenesc locuit de numeroşi jidani, afişele intitulate «Bestiile roşii» provoacă numaidecât excese antisemite. Locotenentul Constantinescu, comandantul militar al gării, se puse a-i ataca pe jidani ziua mare. El lovi crud câțiva, maltrată pe alții, arestă pe unii şi jefui mai multe maghernițe. Preşedintele comunității jidoveşti, d-l Herman Marcovici, fu torturat. Iată numele jidanilor greu vulnerați: Crețu, Artur Rosenberg, Mayer, o bătrână doamnă Mina Goldenberg şi amândoi ginerii ei. Toată populațiunea evreiască din Adjud s-a refugiat la Focşani, capitala județului. Populația evreiască din România e foarte alarmată. Se crede că excesele de la Adjud nu sunt decât semnalul unui pogrom general, în vederea căruia partidul d-lui Brătianu şi celelalte grupuri antisemite lucrează de multă vreme". În Transilvania: ,,Noi am relatat deja în nr. 8 al buletinului nostru felul cum birocrația română expulzează în masă pe jidanii din Transilvania. Toate mijloacele sunt bune pentru funcționarii români spre a

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

se debarasa de jidani". Iată în această materie un document interesant pe care îl publică ziarul ,,Mântuirea"[12], care apare la Bucureşti, cu data de 30 octombrie 1919: ,,Jidanul David Hirsch, născut la Alba Iulia (Transilvania), voind să plece la Viena spre a-şi vizita familia pe care nu o văzuse în cursul celor cinci ani de război, n-a putut să obţină paşaportul necesar, decât semnând declaraţia ce urmează: «Eu, subsemnatul David Hirsch, declar că mă separez de statul român şi că renunţ în consecinţă la drepturile de cetăţean român. Declar, în acelaşi timp, că nu mă voi întoarce niciodată în România»".

D-lor deputaţi, sunt desigur în asentimentul d-voastre, al tuturora, când constat că autorii acestor născociri şi defăimări a ţării noastre în faţa lumii sunt oameni care foarte rău servesc interesele neamului căruia aparţin. Iar de la poporul evreiesc din cuprinsul României Mari aşteptăm să ia cea mai hotărâtă poziţie faţă de acele ignobile calomnii, dezminţindu-le în mod precis şi în publicitate. Căci sămânţa antisemitismului aruncată din abundenţă de inconştienţa mentorilor de la Paris nu trebuie să prindă rădăcini în ţara noastră. Am ţinut să aduc această chestiune înaintea d-voastră pentru ca să se vadă că atunci când în ţara românească este perfectă linişte, când în această onorată Cameră s-au făcut declaraţiuni şi declaraţiuni foarte simpatice, chiar din partea reprezentanţilor evreimii, propagandiştii de la Paris ne defaimă în modul arătat. Şi trebuie să reţinem faptul că declaraţiuni de acelea cum le-a făcut d-l deputat basarabean Melicsohn sunt de natură a face apropiere între noi şi evreii cu care vrem să conlocuim în deplină pace şi înţelegere. Dar, dacă în aceste împrejurări de linişte, de perfectă ordine în cuprinsul ţării româneşti, oamenii de la Paris, care reprezintă acolo interesele poporului evreiesc, găsesc de cuviinţă să ne defaime, atunci cred că împotriva acestor manopere se cuvine ca să se ridice un glas de protestare în incinta acestei onorate Camere şi un glas care să stabilească neadevărul afirmaţiunilor publicate la Paris. Iar cât priveşte amănuntele arătate astăzi în faţa onoratei Camere, ţin să precizez încă o dată că nu motive de propagandă antisemite m-au determinat să aduc aceste lucruri înaintea onoratei Camere. Aceste amănunte şi date aparţinătoare istoriei neamului nostru să nu fie interpretate şi puse în intenţiunea acelora care le aduc ca fiind emanate din porniri antisemite. Aceasta am vrut să constat înaintea onoratei Camere.

Acum să-mi daţi voie, în partea finală, să constat că, desigur, chiar după raţiunile legilor existente, noi nu suntem în măsură să dăm o judecată de condamnare sau de

[12] ,,Mântuirea", 1919, Bucureşti, cotidian naţional evreiesc. Din comitetul de redacţie făceau parte: I. Sternberg, I. Botosnasky, F. Călugăreanu, Filip Finkelstein, I. Rosen, A. Schonfeld. Printre colaboratori îi amintim pe Ş. Lazăr, Diamant Max, Leon Taubman, Barbu Lăzăreanu, Mişu Weisman, Alexis Nour, A. Camburopol, Moti Rabinovici, Felix Aderca, B. Fundoianu, A. Ludo, Abr Feller. Seria a doua apare săptămânal în perioada 1944–1948. Cf. Marian Petcu (coordonator), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iaşi, Editura Polirom, 2012, p. 361.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

absolvire în chestiunea pe care am discutat-o. Asupra faptelor comise de generalul Fischer şi ale colaboratorilor săi în cuprinsul Bucovinei, nu noi avem să ne rostim în ultimă instanță. Am atras atenția onoratei Camere asupra acestei chestiuni şi îmi permit a atrage şi atenția onor[atului] guvern şi, în special, d-lui ministru de Justiție [Ion Pelivan] şi de Război [Traian Moşoiu], fiindcă d-l general Fischer a aparținut armatei şi poate mai cade şi astăzi sub prevederile codurilor militare şi îi rog, din partea noastră, a reprezentanților Bucovinei, ca d-lor să dea toată atențiunea acestei chestiuni, pentru că chestiunea generalului Fischer pentru noi, bucovinenii, este o chestiune de importanță evident practică şi de importanță de stat chiar, întrucât populația Bucovinei întregi, de la Nistru şi până la Dorna este pasionată de chestiunea aceasta. Tot poporul bucovinean aşteaptă din partea onor[atului] guvern o dreaptă soluțiune a ei şi cere să se pună omul în fața faptelor sale, ca să se constate dacă faptele sale sunt în adevăr în sarcina sa şi dacă el, aşa cum le-a făcut, este vinovat de ele sau ba; să se dea sancțiunea cuvenită acelor vinovați şi să se dea absolvire acelora care nu sunt vinovați de nimic. Noi ştim că generalul Fischer se găseşte astăzi în puterea autorităților româneşti şi suntem informați, fără să ştim în mod precis, că generalul Fischer se petrece undeva la Iaşi. Cum el, prin faptele sale, pe care le-am arătat, ne aparține nouă, noi cerem să fim lămuriți asupra rosturilor sale şi, mai ales, cerem să ştim precis în ce stadiu se găseşte această chestiune. Cerem mai departe, şi aceasta este propunerea concretă pe care o fac, ca din sânul acestei onorate Camere să se instituie o anchetă parlamentară, din care să facă parte şi deputați bucovineni cât de mulți, dar şi d-nii deputați din celelalte părți ale României Mari şi care anchetă să se ocupe îndeaproape de întreaga chestiune, pe care noi, cu un termen scurt, o numim ,,chestiunea Fischer", constatând toate faptele, cu toate amănuntele care se mai pot descoperi, fiindcă nici eu nu le-am avut pe toate la dispozițiune. Va să zică o anchetă parlamentară, investită cu toate puterile de anchetă, să stabilească cu exactitate şi cu preciziune toate faptele, pentru că, pregătind materialul pentru instanțele judecătoreşti, să-l înainteze acestora, iar acestea, în deplină lumină şi în deplină cunoştință de cauză, să-şi dea verdictul asupra lor. Cerem cu toată hotărârea ca în această chestiune să se facă lumină deplină.

Anexa II

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Interpelarea deputatului Vasile Lițu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Dorna, județul Câmpulung), prezentată în şedința A. D. din 4 februarie 1920, referitoare la acțiunile lui Aurel Onciul în Bucovina[13]

D-lor deputați, în urma celor spuse de d-l Morariu[14] în chestiunea Fischer, se poate încredința fiecare român de ceea ce a săvârşit acest om în Bucovina. De fapt, de la Nistru şi până la Vatra Dornei, întreaga populațiune română şi ucraineană întreabă azi ce s-a făcut cu acest om, este judecat sau nu este judecat? Ce s-a făcut cu averea lui imensă, pe care a câştigat-o prin fraudă, prin contrabandele ce le-a săvârşit din Vechiul Regat şi Basarabia? Până azi, lumea românească din Bucovina şi lumea ucraineană care aşteaptă odată ca să se facă dreptate deplină, vede că nu s-a făcut nimic în această privință. Şi chiar acum, de sărbătorile Crăciunului, toată lumea ne-a întrebat ce este cu d-l Fischer, care a fost călăul nostru. Nimic, nimic, niciun răspuns nu se dă până în ziua de azi. Şi noi le-am spus: oameni buni, aşteptați, dreptate se va face şi Fischer va răspunde pentru toate faptele lui criminale ce le-a săvârşit împotriva populațiunii române şi ucrainene din Bucovina. [...]

Dar tocmai acum vreau să vorbesc despre un complice, şi anume despre unul foarte vajnic. Afară de d-l Fischer, care a fost persoana cea mare, care a fost genialul Fischer, lăudat de toate gazetele vieneze, fiindcă fiecare reporter, fiecare corespondent era bine plătit de d-l Fischer, care-şi câştiga averi de milioane pe spinarea populațiunii necăjite şi suferinde din Bucovina şi în urma contrabandelor ce le săvârşea din Vechiul Regat, unul dintre complicii săi cei mai vajnici, unul care a dat toate informațiunile, unul care a săvârşit aşişderea fapte criminale împotriva neamului românesc din Bucovina, este şi cinstitul Aurel Cavaler de Onciul[15], fost deputat, spre ruşinea noastră, al românilor din Bucovina, în Parlamentul austriac.

---

[13] D.A.D., M.O., nr. 30, 6 februarie 1920, p. 407–410.

[14] Aurel Morariu, deputat al Partidului Democrat al Unirii, circumscripția Storojineț, județul Storojineț.

[15] Aurel Onciul (1864–1921) a fost jurist şi om politic. A făcut studii liceale şi universitare la Cernăuți şi Viena. A obținut doctoratul în drept în anul 1866. Este autorul mai multor volume: *Dicționar juridic-politic* (Cernăuți, 1895); *Reforma administrației* (Bucureşti, 1899); *Dreptul administrativ românesc* (Viena, 1900) ş.a. A fost funcționar la Procuratura de Finanțe din Viena, la Ministerul Cultelor şi Învățământului, translator pentru dreptul românesc la „Foaia legilor imperiale" de la Ministerul de Interne, secretar ministerial, căpitan districtual în Moravia, docent pentru dreptul de asigurare şi administrativ la Şcoala Tehnică Superioară din Brünn, referent al guvernului local. Intră în politică în anul 1896. A fost preşedintele Partidului Democrat Român din Bucovina. A fost ales deputat în Consiliul Imperial (1901), pentru circumscripția Cernăuți–Storojineț, deputat în Dieta Țării (din 1907). A dus o politică pro-ucraineană. Din anul 1920 şi-a deschis un birou de avocatură la Bucureşti. Cf. Marian Olaru, *Mişcarea națională a românilor din Bucovina*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002, p. 168–192;

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Acest fost deputat român în Parlamentul austriac, Aurel Cavaler de Onciul a avut, de cum a pus piciorul pe pământul nenorocit al Bucovinei, o atitudine cât se poate de duşmănoasă faţă de ceea ce este românesc şi a avut ieşiri chiar prea duşmănoase când a fost vorba că cineva ar cuteza să mărturisească idealul românismului întreg. Acest Aurel Cavaler de Onciul, când a venit în Bucovina, a căutat întâi să distrugă cu desăvârşire armonia şi buna înţelegere ce era între românii din Bucovina, care purtau o luptă foarte aprigă împotriva guvernului austriac. Acest Aurel Cavaler de Onciul a izbutit să sfărâme Partidul Naţional Român, înjghebat de neuitatul Gheorghe Popovici şi de Grigore Filimon[16]. Partidul Naţional Român din Bucovina începuse să facă organizaţia politică, începuse să facă organizaţia culturală, înfiinţând prin toate satele case de citire, începuse să facă organizaţie economică, înfiinţând prin toate satele bănci populare, prin neuitatul apostol, am putea zice, al băncilor populare din Bucovina, Grigore Filimon. Acest Aurel Onciul, cu tovarăşii săi de luptă, ca să le spunem aşa, a început lupta cea mai înverşunată împotriva acelora care începuseră să facă organizaţie politică, culturală şi economică a românilor bucovinei. Tot felul de denunţuri, toate calomniile, toate insultele le-a debitat la adresa bărbaţilor care nu voiau să secondeze acţiunea sa politică. Nu a fost îndeajuns atâta. Acest Aurel Cavaler de Onciul s-a atins chiar de România, spunând că România nu merită să existe, România numai atunci poate să înflorească, dacă se va alipi de Austro-Ungaria, să stea în aceleaşi raporturi cu Austro-Ungaria, pe care o iubea el aşa de mult, cum stă Bavaria faţă de Prusia. Acest Aurel Cavaler de Onciul a insultat pe bărbaţii noştri politici cei mai de seamă din Vechiul Regat, pe bărbaţii de ştiinţă, el a denunţat şi insultat pe un bătrân care a

Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iaşi–Suceava, Editura Princeps–Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 155–156.

[16] Aurel Onciul s-a implicat în luptele politice dintre „bătrânii" şi „tinerii" membri ai fostului Partid Poporal Naţional Român (1900–1905, preşedinte Iancu Flondor), lansând atacuri dure la adresa acestuia, după eşecul „pactului" (înţelegere politică) cu guvernatorul Bucovinei, Friedrich Bourguignon Freiherr von Baumberg (1897–1903). În anul 1902, Aurel Onciul a fondat Partidul Ţărănesc Democrat (Societatea Politică „Unirea"), cu organele de presă „Privitorul" şi „Voinţa Poporului". Partidul, sacrificând idealurile luptei naţionale, era orientat spre o colaborare cu autorităţile austriece şi cu celelalte etnii din Bucovina, în primul rând cu rutenii şi spre atragerea în activitatea politică a ţărănimii şi a învăţătorilor. În anul 1905, Partidul Conservator Român (fondat în 1900) a fuzionat cu Partidul Ţărănesc Democrat, noua formaţiune politică numindu-se Partidul Naţional Român, care a funcţionat până în anul 1908. În Bucovina au activat, în perioada 1892–1910, şi alte partide politice: Societatea politică „Concordia", devenită Partidul Naţional Român (1892); Partidul Poporal Român/Partidul Radical Român (1897); Partidul Conservator Român (1900–1905); Partidul Creştin-Social Român (1908; în 1909 îşi schimbă denumirea în Partidul Naţional Român); Partidul Social Democrat (1896). Cf. Marian Olaru, *op. cit.*, p. 96–122; 168–192.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

câştigat cele mai frumoase merite pentru cultura neamului nostru, pe Maiorescu. A fost chiar şi un proces la Curtea cu Juraţi, unde el a insultat pe Maiorescu, spunând că Maiorescu a susţinut în Bucovina iridenta română. Aurel Cavaler de Onciul a insultat armata română. Aurel Cavaler de Onciul a insultat femeia română. Aurel Cavaler de Onciul a insultat, cu alte cuvinte, tot ce a fost român, în cuprinsul României Mari.

Lucrurile s-au desfăşurat în Bucovina, odată cu venirea sa, cât se poate de mult în dauna românismului din această nenorocită ţară. Pe lângă alte fapte destul de ruşinoase şi destul de criminale săvârşite de dumnealui în dauna intereselor româneşti, ce a făcut? A sprijinit întotdeauna pe ucraineni şi, îndeosebi, pe tovarăşul său nedespărţit, pe Nicolae Vasilco[17], un renegat român. Atunci când românii din Bucovina se luptau cu cea mai înverşunată îndârjire împotriva rutenizării sau ucrainizării Bucovinei, Aurel Cavaler de Onciul susţinea în presă, susţinea în Parlament, că Bucovina nu se rutenizează, Bucovina se românizează. Şi guvernul central austriac spunea: Mă rog, ce vor românii ăştia? Ce doresc ei? Ce se tot cainã? Ce se tot vaită cu toţii? Că sunt ucrainizaţi, rutenizaţi? Nu este adevărat, însă reprezentantul tipic al românilor, Aurel Cavaler de Onciul, susţine contrariul. Susţine că Bucovina se românizează, iar nu se rutenizează. Şi la orice prilej, rutenii sau ucrainenii erau favorizaţi şi sprijiniţi şi de guvernul central din Viena şi de guvernul local din Cernăuţi împotriva românilor. Cine le dădea toate armele? Cine ajuta şi sprijinea lupta ucrainenilor? D-l Aurel Cavaler de Onciul. Când a început Liga Culturală o viaţă mai frumoasă, când a început să-şi înţeleagă rostul ei adevărat pentru a face o atmosferă bună şi pentru a pregăti spiritele pentru vremurile care erau să vină şi care au venit astăzi, tot d-l Aurel Cavaler de Onciul, atât în presă, cât şi în Parlament şi prin rapoartele sale secrete ce le făcea guvernului central austriac, insulta Liga şi insulta pe toţi bărbaţii din fruntea Ligii care sprijineau rosturile şi intenţiunile Ligii Culturale din Bucureşti. Cel mai denunţat om care a putut fi din partea lui Aurel Onciul a fost tocmai învăţatul şi iubitul nostru dascăl, apostolul culturii româneşti şi actualul nostru preşedinte, d-l N. Iorga.

Afară de acestea, d-l Aurel Onciul a denunţat pe toţi intelectualii români din Bucovina, îndeosebi pe profesorii tineri de la licee şi pe învăţătorii tineri care ieşiseră tocmai din şcoala naţionalistă a d-lui Iorga şi Cuza. În revista sa, scrisă în limba

[17] Nicolae Vasilco (1868–1924), om politic. A studiat la Viena, a fost primar la Lucavița și Vijnița. A făcut parte din Dieta Bucovinei şi din Parlamentul de la Viena (1898–1918). A fost membru al Radei ucrainene de la Liov (1918). A participat la tratativele de pace de la Brest-Litovsk (1918). A fost unul dintre inițiatorii Reuniunii Române de Leptură din Cernăuți. Ulterior va sluji interesele ucrainenilor, susținând împărțirea Bucovinei între ucraineni și români. Vezi Emil Satco, *op. cit.*, p. 557.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

germană, ,,Die Wahrheit" [,,Adevărul"][18], numai Wahrheit nu era, căci era minciună peste tot. [...] D-l Aurel Onciul, în numărul de Paşte, din 1914, scrie într-un articol de fond despre elementele primejdioase statului austriac. Şi între aceste elemente erau numiți cei dintâi profesorii tineri români de la Liceul român din Cernăuți şi profesorii tineri de la Liceul român din Suceava. În sfârşit, articolul acesta a avut un răsunet deosebit. Toți profesorii tineri de la aceste două licee au avut să sufere tot felul de prigoniri din partea autorităților austriece. Răposatul Ion Grămadă[19], care a murit la Cireşoaia, luptând vitejeşte pentru întregirea neamului românesc, cu mine şi cu d-l Dimitrie Marmeliuc[20] şi alți tineri profesori, am avut atunci să îndurăm toate suferințele, toate umilințele din partea d-lui preşedinte al țării de atunci, care era contele de Mèran[21]. Atunci ni s-a pus în vedere că rostul nostru în Bucovina s-a sfârşit, că noi trebuie să ne alegem, ori suntem buni cetățeni austrieci şi rămânem acolo sau să ne ducem în altă parte, unde credem să avem un teren mai prielnic, mai rodnic pentru munca noastră. Toate acestea le datorăm numai d-lui Aurel Cavaler de Onciul, care a ştiut să poarte cu destulă înverşunare lupta împotriva elementelor adevărat româneşti.

Izbucneşte războiul mondial. În Bucovina se introduce starea de asediu şi cenzura, o pază grozavă se exercită în toate oraşele, satele, pe toate drumurile, prin

[18] ,,Die Wahrheit", a apărut la Cernăuți şi Viena între noiembrie 1907 şi august 1914 (cu o întrerupere pe parcursul anului 1913); publicația, prevăzută ca bilunară, a fost editată în limba germană de Mihail Chisanovici şi de un grup de apropiați ai lui Aurel Onciul. Cf. http://letters.uaic.ro/html/pgid140_RO.html.

[19] Ion Grămadă (1866–1917) a fost istoric şi prozator. Şi-a făcut studiile superioare la Cernăuți şi Viena. Şi-a susținut doctoratul cu teza *Participarea românilor la asediul Vienei, 1683*. A fost membru al Societății ,,România Jună" şi a colaborat la ,,Deutsches Volksblatt" (Cernăuți). În perioada 1912–1913 a fost redactor la ziarul „Românul" (Arad), apoi la „Viața nouă". Organ politic național (Cernăuți), publicația Clubului Național Român şi a colaborat la ,,Dimineața" (Bucureşti), susținând cauza românilor bucovineni. A fost profesor la Liceul german din Cernăuți, unde a predat istoria, limba română şi logica. Autor de nuvele, schițe, eseuri. De asemenea, este autorul unei monografii despre Societatea ,,România Jună" din Viena. După izbucnirea Primului Război Mondial s-a înrolat voluntar în armata română. A fost comandant de pluton în Regimentul 8 Vânători. A murit în luptele de la Cireşoaia. Cf. Emil Satco, *op. cit.*, p. 443–444.

[20] Dimitrie Marmeliuc (1866–1970) şi-a făcut studiile liceale la Suceava şi cele universitare la Viena. A fost doctor în filologie clasică. A activat ca profesor secundar (1913–1919), profesor stagiar (1919), docent (1920), profesor agregat (1921), profesor titular la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți (1925) şi la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universității din Bucureşti (1940), cercetător principal la Institutul de Lingvistică al Academiei Române (1952–1966). A fost director al Teatrului Național din Cernăuți (1925–1926). A fost autorul unor studii de specialitate în domeniul folcloristicii. Cf. Emil Satco, *op. cit.*, p. 30.

[21] Contele Rudolf von Mèran a fost guvernatorul Bucovinei în perioada 1912–1917.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

păduri, pretutindeni. Cine devine cel mai vajnic sfetnic al d-lui Fischer, care a fost îndată înaintat colonel şi pe urmă comandant al forţelor combatante din Bucovina? A fost d-l Cavaler Onciul, care s-a îmbiat a fi aghiotant şi omul de încredere al d-lui Fischer. În această calitate, d-l Aurel Cavaler de Onciul şi-a desfăşurat activitatea sa rodnică în a denunţa, în a insulta, în a ponegri pe români. Şi după cum sunt informat, nicio arestare a unui român nu se făcea fără prealabilul preaviz al d-lui Aurel Cavaler de Onciul. [...] Toate arestările care s-au făcut, s-au făcut, cum vă spun, cu prealabilul aviz al d-lui Aurel Cavaler de Onciul. Dar apoi au început şi contrabandele. D-l Aurel Cavaler de Onciul a ştiut de toate aceste contrabande, le-a sprijinit cât a putut şi unde a putut, nu s-a sinchisit de nimic. Nu am fost atunci în Bucovina, însă oamenii spun multe şi ceea ce spun nu pot să le aduc de la această înaltă tribună. Spun numai ceea ce ştiu eu. Iată însă că armata austriacă stătea destul de rău. D-l Cavaler de Onciul nu ştia cum să câştige încrederea desăvârşită, nu numai a d-lui Fischer, ci şi a locurilor mai înalte de la Viena şi să arate că, în adevăr, Aurel Cavaler de Onciul, în vremurile cele mai grele şi de cumpănă a Austriei, el e omul cel chemat să o scape, să o mântuie de primejdia ce trebuia să vină. Şi dumnealui pune la cale pe Fischer ca să alcătuiască o legiune românească, sau, cum a observat un domn deputat, „Franc Tirreur". S-au trimis ordine la toate prefecturile, la toţi primarii de prin sate şi la toţi membrii cei mai vajnici ai consiliilor comunale din Bucovina din partea românească. Au fost convocaţi la reşedinţa prefecturii şi li s-a pus în vedere că trebuie să se înfiinţeze numaidecât o legiune românească, că românii trebuie să dovedească înaintea înaltului tron habsburgic că ei sunt gata oricând să-şi verse sângele numai pentru dinastia habsburgică. Bieţii primari, asupra cărora atârnă întotdeauna sabia lui Damocles, nu au avut ce face, au trebuit să execute ordinele d-lui Fischer, care era sfătuit de Aurel Cavaler de Onciul şi s-a pus la cale (cred că cea mai mare parte dintre d-voastră ştiţi) adunarea cea mare de la Suceava, la care au luat parte românii din toate satele bucovinene. Şi, bine a spus atunci un primar din Fundu Moldovei, Toader Leuşteanu, către un prieten al meu: „Dragă d-le, aici ne ispăşim noi, primarii şi ceilalţi, toate păcatele noastre, la adunarea aceasta!" Şi atunci s-a pus la cale, în adunarea aceea, cum vă spun, înjghebarea unei legiuni româneşti ca să lupte, dragă Doamne, să fie un fel de gardă sătească. Numai, însă, lucrurile nu s-au petrecut aşa. Oamenilor li s-a pus în vedere că vor căpăta trei, patru, cinci coroane pe zi, că vor fi înarmaţi bine, că vor căpăta haine, că nu vor trebui să părăsească satul lor şi că vor avea să păzească rânduiala, siguranţa şi liniştea în sat; că la lupte nu vor lua parte nicidecum, în schimb vor avea destule şi prea destule foloase. Sătenii noştri, bieţii, cum erau cei mai slabi, pentru că floarea toată a fost recrutată şi mobilizată, s-au înduplecat şi au rămas, cu atât mai mult cu cât li s-a spus că dacă nu vor intra în legiunea română, vor fi cu toţii

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

recrutaţi şi vor fi trimişi în cea dintâi linie de luptă. Şi oamenii, ca să-şi apere oasele, au ascultat sfaturile d-lui Aurel Onciul şi au intrat aproape cea mai mare parte din bărbaţi care nu au fost mobilizaţi şi care erau trecuţi de 40 şi 45 de ani, au intrat în legiunea aceasta „românească", cum îi zicea d-l Aurel Onciul. Tot la adunarea mare care s-a ţinut atunci la Suceava, d-l Aurel Onciul nu s-a mulţumit cu alcătuirea acestei legiuni, ci a ticluit şi o telegramă, poate una din cele mai obraznice telegrame ce se poate trimite unui cap încoronat. De la această adunare s-a trimis Regelui nostru o telegramă ca să nu cuteze el cumva să meargă împotriva Austriei, ci că atunci va avea de furcă cu legiunea românească. Cam acesta a fost înţelesul. Cuprinsul adevărat l-am citit atunci, din întâmplare, în gazetele nemţeşti, când eram în temniţa de la Graz. Ce s-a întâmplat pe urmă? Nenorocita aceasta de legiune s-a împrăştiat pe la vetre şi membrii acestei legiuni au căpătat de la reşedinţa fiecărei prefecturi câte o armă şi câte 100 de cartuşe, de haine şi bani nici vorbă nu era.

Scurt timp după aceea intră ruşii în Bucovina şi se ocupă toată Bucovina, până la Mestecăniş şi dau acolo de legiunea aceasta românească a d-lui Aurel Onciul. Ruşii au văzut că aceştia sunt civili şi înarmaţi, parte din ei care au fost prinşi au fost spânzuraţi, iar cea mai mare parte din aceşti nenorociţi au zvârlit armele şi au fugit în Vechiul Regat. Şi dacă populaţiunea civilă română din sudul Bucovinei nu a fost atunci măcelărită cu desăvârşire, aceasta se datoreşte numai milei şi blândeţii soldatului rus. Azi plâng oamenii şi-şi blesteamă zilele acelea când ştiu că au luat parte la această legiune. Cei care au rămas sub ruşi, iarăşi povestesc cele ce auzeau din gura ruşilor prin feluriţi tălmaci. Astfel auzeau că toată populaţiunea civilă din Bucovina ar fi putut fi nimicită de către ruşi din pricina acestui nenorocit om, care se cheamă Aurel Onciul.

Afară de acestea, în toate vorbirile sale din Parlament şi în scrisul său prin ziare, mai ales în „Foaia Poporului"[22], el veşnic insultă România. Când România a scos sabia pentru dezrobirea noastră, a tuturor, care sufeream sub jugul nemţesc şi unguresc, d-l Aurel Onciul s-a pus absolut în serviciul austriecilor. Când s-a întâmplat dezastrul armatei române, omul care s-a bucurat cel mai tare a fost d-l Aurel Onciul. Nu pot să uit niciodată ceea ce scria d-sa în „Foaia Poporului" despre retragerea nenorocită a armatei române. Pe când noi, românii, sângeram în sufletul nostru de cele ce se petreceau, d-l Aurel Onciul scria cele mai vehemente articole împotriva României, împotriva bărbaţilor ei de stat şi împotriva Regelui, care a cutezat să scoată sabia

[22] „Foaia Poporului". Organul românilor din Bucovina, Cernăuţi, 1909–1914, săptămânal; editor şi proprietar Aurel Onciul; redactor responsabil George Bor (din 25 decembrie 1910, redactor responsabil Dimitrie Sidoriuc). Cf. Cocuz V. Ioan, Hulubei Matei, *Presa românească în Bucovina. 1809–1944*, f. l., f. e., 1991, p. 63.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

pentru dezrobirea noastră, a celor din Monarhia Austro-Ungară. Cum trata el atunci armata română? Ca nimic. Nu pot să vă spun cuvintele ce le adresase el atunci faţă de armata română. Nu se potriveşte pentru demnitatea acestui Parlament să le rostesc aici; acestea să rămână acolo, în ,,Foaia Poporului", pe care a scris-o d-sa.

Iată că se apropia sfârşitul Monarhiei Austro-Ungare, erau cele din urmă zvârcoliri ale ei. În Italia, armata austriacă zdrobită, frontul de la Salonic, sfărâmat; înlăuntru, toate naţionalităţile se deşteptaseră. Cehii se organizaseră aproape în stat cum se cade, se închegaseră, de asemenea slavii de sud, italienii, polonii şi era vorba ca şi deputaţii români din Parlamentul austriac să ia şi ei iniţiativa să înceapă şi ei ceva şi au început, ce este drept, cei cinci sau şase deputaţi, câţi erau în Parlamentul austriac, o acţiune, dar cum? Mai mult austriacă, fiindcă împăratul Carol dăduse prin octombrie un *Manifest către iubitele sale popoare,* pe care nu le-a iubit niciodată. Că el dă depline drepturi tuturor popoarelor din împărăţia sa, ca să se bucure fiecare de drepturile sale şi atunci şi deputaţii noştri din Parlament s-au gândit să înceapă ceva şi au început o acţiune care era în conformitate cu acest manifest. Dar cei cinci deputaţi au văzut că acum catastrofa Monarhiei este inevitabilă şi prăbuşirea trebuie să aibă numaidecât loc şi au venit în ţară şi au început să sprijine opera noastră, a acelora care ne întorceam, fie din temniţe, fie din armata austro-ungară şi începusem să organizăm la noi în Bucovina şi să pregătim lumea pentru unirea cu toate ţările româneşti.

În 27 octombrie 1918 convocasem noi, la Cernăuţi, reprezentanţi ai întregului popor român din toată ţara, ca la această adunare să se ia o hotărâre definitivă cu privire la atitudinea noastră pe viitor. Cine a căutat să zădărnicească întrunirea aceasta, fiindcă cunoştea din partea cui este pusă la cale această întrunire? D-l Aurel Onciul! O săptămână întreagă s-a luptat; totul a alarmat: Direcţiunea Poliţiei Cernăuţi, armata, guvernul, în sfârşit, totul pentru ca, Doamne fereşte, întrunirea să nu se ţină. Am fost, cea mai mare parte, terorizaţi de d-lui, ameninţaţi în fel şi formă ca doar întrunirea aceasta să nu aibă loc. A trebuit să ducem o luptă foarte grea. Şi ce s-a întâmplat? În ziua de 27 octombrie, reprezentaţii întregului popor românesc din Bucovina au luat cea mai bărbătească hotărâre ce poate să o ia un popor atunci când i-a sosit clipa să-şi spună cuvântul său, şi atunci, în ziua de 27 octombrie 1918, reprezentanţii români din întreaga Bucovină au hotărât unirea pe vecie cu toate ţările româneşti. [...] Afară de d-l Aurel Onciul, care a rămas dezamăgit şi nu a mai ştiut ce să facă. [...]

D-l Aurel Onciul, cavaler de industrie şi comerţ, care a pricinuit prin politica sa nefastă dezastrul băncilor ţăranilor români, când a văzut că planul său nu a izbutit, s-a pus, cu vreo câţiva ciraci de-ai săi, să convoace, pe ziua de 3 noiembrie a aceluiaşi an, o întrunire a ţărănimii, ca să dovedească că ţăranii din Bucovina nu se uită la cei o mie de reprezentanţi ai tuturor păturilor sociale româneşti, care veniseră atunci la Cernăuţi,

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

că țăranii români țin mai departe, cu credință, la tronul habsburgic şi nimeni nu vrea să ştie de-o unire cu putregaiul din Vechiul Regat. Acestea au fost chiar vorbele sale, pe care mi le-a spus mie, imediat după terminarea marii noastre manifestațiuni din Cernăuți. Însă, vorba aceea, nu-i cum vrea omul, ci cum vrea Domnul! Dumnealui, tot atunci, iarăşi m-a denunțat pe mine şi tocmai în ajunul prăbuşirii Monarhiei Austro-Ungare era să fiu din nou arestat şi dus la Lemberg, în fața Curții Marțiale. Însă norocul m-a scăpat, fiindcă a doua zi dimineața s-a prăbuşit întreaga armată austriacă, cu Kaizer cu tot, s-a dus şi Aurel Onciul, deziluzionat şi nu ştiu ce s-a mai făcut cu el.

Ce-a făcut dumnealui? În toată țara a izbucnit răscoala. Împrejurările la d-voastră, în Vechiul Regat, ştiți cum erau. Armata lui [Anton Ludwig August von] Mackensen era aici cu piciorul de fier încă pus pe grumazul nostru. Armata noastră din Moldova era cum a dat Dumnezeu. Nu se putea face nimic şi ceea ce s-a făcut a fost mult, foarte mult. E drept că la apelul şi strigătul nostru de ajutor, al românilor din Bucovina, M.S. Regele, cu guvernul de pe atunci, a hotărât ca viteaza şi falnica armată română să intre în peticul acela de pământ care a fost rupt de la sânul maicii înainte cu 144 de ani, să intre în acel pământ al făgăduinței, care are cele mai frumoase amintiri din trecutul Moldovei. Şi pe când ne pregăteam noi cu țăranii şi intelectualii, cu tot ce era suflare românească în Bucovina, ca să primim armata română, [...] ca să întâmpinăm viteaza noastră armată pe pământul scump al țării noastre şi să-i aşternem inimile noastre, d-l Aurel Onciul, prin cârdăşie cu câțiva ucraineni, a luat cârma țării în mâna sa şi, când a văzut că nu se poate menține la cârmă, ce a făcut? Tocmai în momentul acela, când soldatul român apăruse la granița Bucovinei şi când, din momentul acela, granița politică artificială a dispărut, d-l Onciul părăseşte Cernăuțiul, cu toți banii din visteria țării, vine cu un tren special la Iaşi – căci atunci era guvernul la Iaşi – şi a spus la Iţcani următoarele: dacă armata română va intra până la Suceava, va fi primită cu răceală; dacă va înainta până la Siret, va fi primită cu dispreț şi, poate, altceva; dacă va trece peste râul Siret şi va cuteza să cucerească Cernăuțiul, se va vărsa sânge. Acestea sunt vorbele d-sale de la Iţcani. Porneşte d-sa, ca sol al Bucovinei, dar nu ştiu în numele cui şi pentru ce, căci deputat nu mai putea fi, fiindcă Parlamentul austriac se dusese împreună cu iubitul său Kaizer. În numele lui Carol iarăşi nu se mai putea, doar în numele generalului Fischer! Şi a pornit cu o falcă la cer şi alta la pământ să vină la Iaşi, să-i raporteze M.S. Regelui şi guvernului român ca să nu cumva să înainteze armata românească în Bucovina, fiindcă Bucovina nu vrea să ştie de unirea cu Patria Mumă. Bucovina vrea să rămână o republică independentă, unde d-l Aurel Onciul să fie paşă, după cum a fost de la 1903 până la prăbuşirea Austriei sale iubite. Ce face întâmplarea sau nenorocul omului? La gară, la Iaşi, în loc să fie

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

întâmpinat cu flori şi cu urale, îl întâmpină studenţimea română cu huiduieli şi bătaie cum se cade. [...]

Atunci a stat d-l Aurel Onciul o bucată de vreme liniştit. Nu ştiu dacă a fost deţinut sau nu, dar cel puţin n-a mai cutezat să pângărească pământul sfânt al Bucovinei. Nu ştiu prin ce întâmplare s-a făcut, că nu s-a făcut nicio cercetare împotriva d-lui Onciul, nu s-au luat la cercetat articolele sale din gazetă, nu s-au luat nici vorbirile sale din Parlament, nu s-a judecat, n-a fost pus şi omul acesta acolo unde trebuia să fie pus, după cum au făcut ardelenii cu vreo câţiva oameni de-ai lor, cum a fost profesorul Sulică de la Braşov. [...] Acelaşi lucru s-a întâmplat cu Aurel Onciul, a scăpat liber. [...] A scăpat aşa de liber, foarte liber chiar, a venit în Bucovina cu o falcă în cer şi cu una în pământ spunând: păi, d-lor, eu sunt frate cu Brătianu, eu la Brătianu mă duc aşa, dar cu cutare sunt aşa, şi cu [Iuliu] Maniu şi cu [Alexandru] Vaida şi cu toţi şi nu-mi pasă de d-voastră. Populaţiunea de la noi se miră cine este acest om, care cu legiunea română ne-a ucis de vii, care a dezbinat pe toţi intelectualii noştri din Bucovina, care a luptat totdeauna împotriva intereselor şi idealului românesc. Azi acest om vine şi face astfel de lucruri, dar cine este ăsta? Şi atunci oamenii au zis: a, el este tovarăş cu Fischer, apoi să ştiţi că şi Fischer scapă ca şi el şi vorba aceea, asta este cea dintâi rânduială care vine să ne anunţe şi scăparea lui Fischer, şi a venit d-l Onciul prin Dornişoara, va să zică pe hotarul Ardealului şi a stat o bucată de vreme.

Într-una din zile citesc în ziare un anunţ că d-l Aurel Onciul este avocat la Bucureşti. Văd însă că d-lui nu-i este destul numai cu atâta, ci vrea şi o răsplată de la Bucovina şi dă în judecată administraţiunea bucovineană pentru vreo zece mii de coroane. Dreptatea românească a spus că nu i se cuvine. D-l Onciul credea că mai există Austria sa. Baroul de Ilfov să-l fi primit avocat, drept răsplată pentru crimele sale săvârşite împotriva neamului? Eu nu înţeleg. [...] Că ar fi în adevăr aşa, nu ştiu, dar aş putea să zic de Baroul de Ilfov dacă l-a primit?! Cum se poate ca Baroul de Ilfov, în care sunt atâţia bărbaţi vrednici, care au luptat şi care au suferit pentru întregirea şi pentru înfăptuirea României aşa cum o avem astăzi, să săvârşească o astfel de faptă şi să primească pe un om cum este Aurel Onciul, care în decursul carierei sale politice

n-a făcut alta nimic decât să fie un om vândut intereselor străine şi un om care s-a luptat împotriva înfăptuirii visului nostru de aur. El s-a luptat cu ură şi îndârjire împotriva întregirii neamului românesc, aşa cum îl avem în ziua de azi, unit, liber şi mare! Aşteptăm de la cei în drept să ia toate măsurile împotriva unui trădător ca Aurel Onciul. [...] Ce-i în drept au cuvântul.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

La interpelările susținute de Aurel Morariu şi Vasile Lițu, în aceeaşi şedință a Adunării Deputaților, generalul de brigadă Ion Răşcanu, ministrul de Război în guvernul Al. Vaida-Voevod (decembrie 1919 – martie 1920), răspunde următoarele: ,,D-le preşedinte, d-lor deputați, brava populațiune bucovineană are dreptul la toată satisfacțiunea şi va fi satisfăcută. La strigătul disperat al Bucovinei, care ne-a fost făcut cunoscut de la această tribună, guvernul răspunde prin glasul meu că dreptate se va face. În ce mă priveşte pe mine, ministrul de Război, legile militare ale țării vor fi chemate să aplice cele mai riguroase şi mai grave pedepse contra nelegiuiților care au comis atâtea nelegiuiri în contra populațiunii şi a fraților noştri din Bucovina. În ceea ce priveşte urmaşii victimelor, văduve şi orfani, vor fi declarați văduve şi orfani din război şi li se vor da pensie, astfel ca cu un moment mai înainte guvernul să poată face o faptă bună, să usuce lacrimile văduvelor şi orfanilor. Mai pe larg, la această chestiune, din punct de vedere politic, d-l ministru al Bucovinei, Ion Nistor, care în momentul acesta nu este aici, va răspunde mâine şi va da toată satisfacțiunea onoratei Camere".

Anexa III

Interpelarea deputatului Iorgu G. Toma (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Câmpulung, județul Câmpulung), prezentată în şedința A.D. din 29 ianuarie 1920, referitoare la pagubele de război[23]

D-le preşedinte, d-lor deputați, să-mi fie permis ca, asociindu-mă la interpelarea făcută de d-l Bălănescu, să profit de acest prilej pentru a vă atrage atențiunea asupra unora din suferințele îndurate de Bucovina din care vin. Nu mă voi ocupa, în puținele cuvinte pe care le voi rosti, nici de partea juridică a despăgubitorilor şi nu mă voi ocupa nici de soluționarea chestiunii acesteia, pentru că şi timpul este înaintat şi nici nu sunt pregătit azi pentru aceea.

Să-mi dați voie, însă, ca să vă spun sau dacă ştiți să vă aduc aminte că desigur una dintre provinciile reunite cu Patria Mamă, care a suferit mai mult pe urma războiului mondial este de bună seamă Bucovina. Situată la extremitatea estică a fostului Imperiu Austro-Ungar era deja, prin poziționea ei, chemată să suporte cele

[23] D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 378–379.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

dintâi atacuri ale duşmanului şi chiar aşa s-a întâmplat. Lupte grele s-au dat, cu deosebire în partea de nord a Bucovinei, pe teritoriul dintre Prut şi Nistru, cu deosebire la Rarancea, Toporăuți şi târgul Boian. Urmările acestor lupte au fost că aceste sate numite de mine au fost aproape în întregime distruse; teritoriul Bucovinei dintre Prut şi Nistru a fost în tot timpul războiului cât l-au susținut ruşii contra Austriei, din 1914 până la finele anului 1917, încontinuu ocupat de duşmani. Populația târgului românesc Boian a fost evacuată sau s-a împrăştiat în groaza luptelor ce s-au dat acolo. Casele au fost cu totul distruse şi numai cât pustiu şi jale rămăsese acolo, unde înainte era un orăşel înfloritor românesc. Teritoriul dintre Prut şi până la Vatra-Dornei a fost de trei ori invadat de duşmani şi de trei ori invadat de cei care ne erau stăpânitori, dar care au avut pentru noi o inimă mai rea şi o ferocitate mai sălbatică decât chiar a duşmanului. [...]

Astfel că, cu drept cuvânt, se poate zice că Bucovina n-a trecut prin trei, ci prin şase invaziuni duşmane. Pe la sfârşitul anului 1917 s-a stabilit linia de bătaie de la orăşelul mărginaş cu Moldova, Siretul, până la Valea-Suhei, trecând peste județele Siret, Rădăuți, Gura-Humorului şi Câmpulung şi pe linia aceasta au dispărut aproape cu desăvârşire ca la 30 de sate şi au dispărut orăşelele Siret, Gura-Humorului şi târgul Solca. Pagubele sunt atât de însemnate, încât au dispărut nu numai locuințele omeneşti, dar şi casele Domnului, bisericile. Locuitorii din aceste părți au trebuit să sape gropi în pământ şi mulți dintre ei locuiesc şi azi în asperitatea iernii în aceste triste condițiuni.

Numai considerațiunile acestea m-au îndemnat, d-lor deputați, să vă atrag atențiunea asupra populațiunii suferinde din Bucovina. Pagubele ce le-a suferit Bucovina de pe urma acestui război au fost evaluate de către austrieci la două miliarde şi trei sute milioane de coroane. Pe urma acestor pagube, au distribuit, este adevărat, austriecii, până la venirea stăpânirii româneşti, aproape şapte–opt milioane de coroane, dar, durere, distribuția aceasta s-a făcut aşa cum înțelegeau austriecii s-o facă, căci ei au considerat cu deosebire populațiunea străină, populația de la oraşe şi țăranul nostru nu s-a ales cu nimic aproape de pe urma acestor despăgubiri. De când dăinuieşte stăpânirea românească în Bucovina, s-a făcut ceea ce s-a putut face, dar nici la un milion de coroane nu a ajuns ceea ce am putut noi să dăm populației şi nu chiar populațiunii propriu-zise, ci o mare parte din aceste despăgubiri au trebuit să treacă pe seama edificiilor statului, pe seama clădirilor judecătoriilor de ocol, biserici şi şcoli şi alte instituții publice, aşa că țăranul propriu-zis nu a primit aproape nimic şi nu a primit pentru că nu a avut de unde primi, din slabele rezerve şi puținele economii ce le-au putut face resortul lucrărilor publice şi al reedificării din Bucovina. S-a ajutat ici şi colo ceea ce s-a putut, aşa că jalea dăinuieşte şi acum.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

Acum noi, deputații din Bucovina, avem obiceiul că la orice moment potrivit căutăm să ne punem în contact direct cu oamenii aceia care ne-au arătat încrederea lor, trimițându-ne încoace. Ținem adunări în care le raportăm asupra activității Parlamentului acestuia şi cerem să auzim de la dânşii doleanțele şi nevoile lor, pentru a putea contribui la salvarea lor. În aceste adunări, un glas se ridică numai şi glasul acesta este să se dea hrană populațiunii şi să i se dea ajutoare pentru refacerea gospodăriilor distruse.

Mi-aduc aminte de cerința ce o făcea poporul roman, strămoşii noştri: *panem et circensens* cerea poporul roman; poporul nostru cere numai pâine, de petreceri nici nu-i trece prin cap. Pâine, d-lor, este aceea care este cea mai necesară, să se caute şi să se trimită pentru populațiunea bucovineană. Pentru aducerea acestei pâini întâmpinăm atâtea dificultăți, încât ați văzut d-voastre singuri, că astăzi un coleg al nostru din Bucovina a trebuit să ceară să i se fixeze o altă zi când să-şi dezvolte interpelarea[24]. Cu toate străduințele administrațiunii bucovinene, este aproape imposibil ca un vagon cu pâine ce pleacă de aici să ajungă, sau, dacă ajunge, să se oprească în Bucovina şi să poată fi de folos populațiunii; căci el nu ajunge până la fosta frontieră, sau, dacă trece dincolo de frontieră, nu din vina noastră se rătăceşte mai departe, în Ucraina. De pâine e lipsă la noi şi e lipsă de ajutor în formă de mici avansuri pe seama pagubelor de război. Şi nu trebuie să ne batem mult capul cu soluționarea acestei chestiuni pentru ajutorarea populațiunii bucovinene, fiindcă în împrejurările date, numai statul, după părerea noastră, ar fi în stare să plătească acele mici avansuri. Nu cere populațiunea bucovineană despăgubirea întreagă a pagubelor suferite, ea voieşte numai, şi am în vedere numai populațiunea sărmană, țărănimea ce a suferit mai mult, ea voieşte să fie pusă în posibilitatea de a continua traiul cinstit, economic, ce l-a avut înainte.

Cu aceste cuvinte am voit să fac un apel, atât la d-voastre, d-lor deputați, cât şi către banca ministerială, ca atunci când se va lua în vedere, nu o soluționare a chestiunii acesteia, ci o ajutorare a celor lipsiți, atunci să nu se uite nici de populațiunea bucovineană, care e mai lipsită.

[24] Vasile Marcu, deputat independent, oraşul Cernăuți.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI MARI. ADUNAREA DEPUTAȚILOR, SESIUNEA 1919–1920 (II)

RODICA IAȚENCU, MARIAN OLARU

Bukowiner Vertreter im Landtag Grossrumäniens. Abgeordnetenversammlung, Session 1919–1920 (II)

(*Zusammenfassung*)[*]

Der vorliegende dokumentarische Beitrag behandelt die Tätigkeit der Bukowiner Vertreter im ersten Landtag Grossrumäniens – Abgeordnetenversammlung, Session November 1919 – März 1920. An den Wahlen, die aufgrund der im August 1919 erlassenen Gesetzen erfolgten, nahmen die Demokratische Vereinigungspartei (unter der Leitung Ion Nistors) und unabhängige Kandidaten teil. Die Bukowina wurde durch 26 Landtagsmitglieder (20 seitens der Demokratischen Vereinigungspartei und sechs Unabhängige) vertreten. Nach der Einführung in die Problematik des Themas und nach der Darstellung der Wahlergebnisse aus allen Bezirken (Suczawa, Kimpolung, Gurahumora, Radautz, Storozynetz, Czernowitz, Zastawna, Kotzman, Wiżnitz, Waszkoutz, Sereth) beziehen sich die Verfasser auf die Tätigkeit der Bukowiner Abgeordneten. Ihren Reden wiesen hauptsächlich auf folgende Aspekte hin: die wirtschaftlichen Probleme der Provinz – die Tätigkeit der Wiener Liquidationskommission, die Zurückziehung der Kronenwährung und Vereinheitlichung der Nationalwährung, die Lage des Eisenbahnwesens und die Einrichtung eines Bahnbetriebsamtes in Czernowitz, das Agrarreform und -gesetz für Bessarabien, die Handelsverträge zwischen Rumänien und den Nachbarstaaten –, die Kriegszerstörungen und -entschädigungen, die Tätigkeit des Generals Fischer und Aurel Onciuls in der Bukowina. Im ersten Teil des Beitrags wurden zwei Anhänge präsentiert: Das *Telegramm*, das von Erast Mandicevschi seitens der Bukowina im ersten Landtag Grossrumäniens abgelesen wurde, und der Bericht und Gesetzentwurf hinsichtlich der Vereinigung der Bukowina mit Grossrumänien. Im zweiten Teil werden die Reden der Landtagsmitglieder Aurel Morariu, Vasile Lițu und Iorgu G. Toma über die Kriegszerstörungen und -entschädigungen, sowie über die Tätigkeit des Generals Fischer und Aurel Onciuls in der Bukowina präsentiert. Die Tätigkeit der Bukowiner Abgeordneten im ersten Landtag Grossrumäniens in der Session zwischen 1919 und 1920 hatte als Schwerpunkt die Bekanntmachung der Provinzangelegenheiten aus der Perspektive der Festigung des Vereinigungsprozesses Grossrumäniens.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: die Bukowina, Landtagswahlen und Parlamentsmitglieder, Landtagsreden.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32921 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:44:43 UTC)